

STENOGRAFSKE BELEŠKE
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 1

BEOGRAD 1932 GODINE

KNJIGA 4

XXX REDOVNI SASTANAK
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 19 MARTA 1932 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI

POTPRETSEDNICI

D-r AVDO HASANBEGOVIĆ i Dr. KOSTA POPOVIĆ

SEKRETAR

ANTE KOVAČ

Prisutni svi G.G. Ministri, sem G. Ministra inostranih poslova i G. Ministra vojske i mornarice.

Početak rada u 12 časova, prekid u 1 sat po podne; nastavak u 4 časa po podne.

S A D R Ž A J :

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje zapisnika prethodnog sastanka.

2 — Otsustva narodnih poslanika.

3 — Ostavka Vladimira St. Krstića, narodnog poslanika na položaj pretsednika opštine.

4 — Molbe i žalbe iz naroda.

5 — Razna akta.

6 — Odgovor Pretsednika Narodne skupštine na pitanje Ilije Mihajlovića o proteklom roku datom Finansijskom odboru za podnošenje izveštaja o Zakonskom predlogu o izmenama i dopunama u Zakonu o trošarini.

Dnevni red: 1 — Pretres i usvajanje izveštaja Odbora za proučavanje zakonskog predloga o prometu pšenice u zemlji.

Govornici: Izvestilac Tripko Ninković, Dr. Toša Rajić, Nikola Stajković, Dr. Franjo Gruber (dva puta), Ministar poljoprivrede Juraj Demetrović, Ministar trgovine i industrije Dr. Albert Kramer.

2 — Saopštenje Zakonskih predloga: o zaštiti zemljoradnika i o visini kamate.

Potpretsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Otvaram XXX redovni sastanak Narodne skupštine. Izvolite čuti zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar Ante Kovač čita zapisnik prošlog sastanka.

Potpretsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima li gospodo, ko šta da primeti na pročitani zapisnik? (Nema.) Primedaba nema, zapisnik je primljen. Izvolite čuti otsustva gospode narodnih poslanika.

Sekretar Ante Kovač čita: G. Dušan Ivančević narodni poslanik moli za osam dana otsustva radi bolesti; g. Pavao Matica, narodni poslanik, moli za osam dana otsustva radi hitnih privatnih poslova.

Potpretsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Odobrava li Narodna skupština tražena otsustva? (Odobrava.) Izvolite čuti ostavke gg. narodnih poslanika na položaj pretsednika opština.

Sekretar Ante Kovač čita: G. Vladimir St. Krstić, narodni poslanik, izveštava Skupštinu da je podneo ostavku na položaj pretsednika opštine i da zadržava poslanički mandat.

Potpretsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima se na znanje. Izvolite čuti molbe i žalbe.

Sekretar Ante Kovač čita: Persa Nikolajević moli za penziju; Vidosava Popović, učiteljica moli za priznanje godina službe; Zorka Čemić, udova, žali se na rad Zetske finansijske direkcije zbog nedonošenja rešenja o penziji; Jovan S. Stevanović i drugovi iz Vranjske Banje žale se na rad opštinskih časnika svoje opštine; Opština crnačka u Srezu azbukovačkom, moli za dejstvo da u pogledu poreskog opterećenja bude izjednačena sa ostalim opštinama Sreza azbukovačkog; Jovan Dimitrijević moli za pomoć; Vukosava Đurković žali se zbog otpuštanja iz službe; Ivan Tucaković moli za priznanje godina službe; Sergije Medvedel moli za priznanje godina službe; Viktor A. Obermok moli za priznanje godina službe; Mitar S. Vukčević pensioner iz Podgorice moli da bude preveden sa penzijom

na Činovnički zakon od 1923 godine; Krunoslav Ošavković moli za priznanje godina službe; Aleksa Mitić iz Skoplja moli za penziju ili reaktiviranje; Karol Žižek iz Maribora moli za penziju; Seljani sela Donje Badanje mole za oslobodenje od plaćanja takse na lozu; Ilija Došen iz Glogovca moli isplatu zaostalog dodatka na skupoću; Dr. Milivoje Ceranović, lekar iz Beograda moli da se obnovi postupak i donese rešenje po njegovoj ranijoj molbi za priznanje godina službe.

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Sve ove molbe i žalbe uputiće se Odboru za molbe i žalbe.

Izvolite čuti druga akta.

Sekretar Ante Kovač čita: Opština Trogir podnosi svoju pretstavku o neukidanju Učiteljske škole u Šibeniku; Udruženi savez željezničara u Ljubljani podnosi svoju pretstavku o teškom položaju željezničara zbog redukcije i smanjenja prinadležnosti; Opština Stari Grad podnosi svoju pretstavku o neukidanju Učiteljske škole u Šibeniku; Franja Reling, mlinar iz Nove Crnje podnosi svoju pretstavku o Predlogu zakona o prometu pšenice u zemlji.

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Primaju se na znanje.

Narodni poslanik g. Ilija Mihailović uputio mi je pitanje sledeće sadržine:

„Gospodinu Predsedniku Narodne skupštine,

U svakodnevnoj diskusiji za vreme debate o budžetu kako u klubu tako i u Skupštini, većina narodnih poslanika iznosila je nepravedan, težak i nesnošljiv namet za izvesne krajeve u vidu trošarine na vino i rakiju. Ti opravdani zahtevi uticali su te je Vlada podnela Zakonski predlog o izmenama Zakona o trošarini na vino, rakiju i špiritus. Skupština je jednoglasno primila hitnost toga Zakonskog predloga i uputila ga Finansijskom odboru, ostavivši mu rok da do 12 ovog meseca svrši taj Zakon i podnese Skupštini svoj izveštaj. Taj rok, koji nije produžen, prošao je ina već šest dana, a Zakon nije svršen i izveštaj podnet Narodnoj skupštini. Zato, na osnovu člana 14 i 49 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini pitam gospodina Predsednika Narodne skupštine: Zašto nije tražio od Finansijskog odbora da se taj Zakonski predlog svrši i izveštaj podnese u ostavljenom mu roku?“

Na ovo pitanje čast mi je odgovoriti:

U § 63 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini kaže se: da će Narodna skupština odrediti rok u kome odbor mora biti gotov sa svojim izveštajem. Ako odbor ne bi podneo izveštaj u određenom roku a taj mu rok nije produžen, predlog se može useti u pretres i bez odborskog izveštaja. Prema ovome, gospodo, Narodna skupština bi mogla doneti zaključak da se i bez izveštaja odborskog pređe na pretres ovog zakonskog predloga. Ali pošto je ovaj Odbor zakazao već svoju sednicu za danas u 5 časova, a rok mu nije produžen, mogla bi sama Narodna skupština u vezi ovoga pitanja da zaključi da mu se taj rok produži, kako bi mogao da završi svoj posao. Ja predlažem Narodnoj skupštini, u vezi ovoga pitanja, da produžimo rok Odboru za podnošenje ovog izveštaja do inkluzive 23 ovog meseca. Pitam Narodnu skupštinu da li prima ovaj predlog da se produži rok Odboru do 23 ovog meseca zaključno radi podnošenja ovog izveštaja? (Glasovi: Prima. — Ne prima. Kako da mu produžimo rok kad on to produženje nije ni tražio?) Većina je za to da se rok produži, zato objavljujem da je rok za podnošenje

pomenutog izveštaja produžen do inkluzive 23 ovog meseca. (Ilija Mihailović: Molim za reč.)

Ima reč g. Ilija Mihailović.

Ilija Mihailović: Gospodo narodni poslanici, podnošenjem ovoga pitanja ja nisam imao nameru da produžavam rešenje po ovom Zakonskom predlogu, koji sam smatrao kao veoma nuždan i potreban baš radi ovih proizvođača koje ovde i pominjem u svome pitanju. Nisam, velim, imao nameru da produžavam i ometam to rešavanje, nego je moja namera bila baš u tome da se s tim rešavanjem pohita te da se ovaj Zakonski predlog što pre donese u Narodnoj skupštini u interesu našega naroda.

Ja bih vas lepo molio da primite predlog gospodina Predsednika (aplauz) i da primite da se o ovome Zakonu produži rok do 23, a verujem i to da će i Kraljevska vlada kao i mi voditi računa o našim zakonskim pravima, da će doći do ovoga Zakona, koji je veoma nuždan i potreban našem narodu. (Aplauz.)

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Skupština predlog da se ovome odboru produži rok do 23? (Glasovi: Prima! Ne prima!) Gospoda koja ne primaju neka izvole ustati (većina sedi). Većina prima prema tome predlog je usvojen.

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu pretres izveštaja Odbora o Predlogu zakona o prometu pšenice u zemlji. Reč ima izvestilac g. Tripko Ninković. (Dr. Ivan Lončarević: Molim za reč.) Izvolite.

Dr. Ivan Lončarević: Gospodo, mi smo sad ovde videli da nije bilo većine koja je primila ovaj Predlog.

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Je li bila većina koja je primila Predlog? (Jestel)

Dr. Ivan Lončarević: Nisam još završio. Ta većina je sumnjiva. (Glasovi: Nije sumnjiva. — Žagor.) A po Poslovniku u svakom slučaju, kad je sumnjiva većina, mora se odrediti glasanje.

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Molim vas Predlog je primljen. Izvolite čuti izvestioca.

Izvestilac Tripko Ninković: Gospodo narodni poslanici, van svakog je spora da je pšenica u 1931 godini i po kvalitetu i po količini dala odlične rezultate. Namera države da proizvođaču pomogne te da njegova cena za proizvedenu pšenicu bude realna, ne bi se mogla napadati da je primena Žitnog zakona bila na osnovi kako ju je Zakon bio predvideo. Slaba organizacija samog Privilegovanog izvoznog društva u preuzimanju pšenice, dala je negativne rezultate, jer proizvođač kome je pšenica otkupljena nije video one koristi, koje mu je Zakon pružio. Na način provadanja otkupa pšenice od trgovaca, a ne neposredno od proizvođača, bio je nezadovoljan i sam proizvođač, a država je pretrpela ogromne gubitke. Samim zakonom zaštićeni su bili proizvođači pšenice njih oko 3.000.000 ali na žalost nije proizvođač zaštićen, nego preprodavac, dok je oštrica ovoga noža, — žitnog režima — pogodila oko dve trećine našeg siromašnog naroda, koji je morao da podnese troškove te akcije — koji u ovom slučaju trošak nije išao u prilog producenta. Ogromno skupe cene brašna koje su bile posledice monopolskih cena, većina našeg naroda plaćala je kao potrošač, dok na drugoj strani žitarni producenti bili su nezadovoljni, nije im pomognuto onda, kada im je gtrebalo.

Ovakvim donošenjem zakona država je uzela ulogu prema jednom delu našeg naroda da bude majka, što da je to izvedeno ne bi imali ništa protiv, jer pomoći seljaku, da njegovi privredni proizvodi dobiju visoku cenu, dužnost je sviju nas. Održavanje cena

ma kom produktu, neminovna je potreba naše države, i svaku takvu akciju Narodna skupština će rado da pozdravi. Našeg privrednog seljaka najviše tangira žito, vino i stoka, te je neminovna potreba da se i ostalim krajevima pomogne, da vino i stoka dobiju onu cenu, da bi seljak mogao podmiriti svoje potrebe i platiti državni porez i ostale dažbine. Siromašni krajevi čijih su proizvođača cene takođe vrlo male morao je svoje vino i svoju stoku prodavati u bescenje dok je na drugoj strani žito kao i brašno plaćao po skupoj ceni, ne producentu, već trgovcima koji su od producenta jeftinije kupovali pšenicu. I ovom prilikom pokazalo se kao tačno da država nije bila dobar trgovac i da je svaka njena trgovina unapred bila osuđena na propast i štetu naroda.

Baš zbog ovakvog rada države, odnosno Privilegovanog izvoznog društva, koje po svom unutrašnjem uređaju nije bilo doraslo za zamašno izvođenje žitnog režima, pretrpeli smo gubitke. Pogoršanje privrednih prilika po gradovima i industrijskim centrima preduslovno su zahtevali da se cene brašna prilagode smanjenoj kupovnoj moći potrošača. Zastoj u izvođenju žitnog režima i analogno tome teška situacija, koja je stvorena nelojalnom konkurencijom nekih mlinova na tržištu brašna, imale su za posledicu to, da se sa svih strana javljali zahtevi za reformu žitnog i mlinskog režima.

Odjek o reformi žitnog režima našao je izražaja i u samom poslaničkom klubu Narodne skupštine u mesecu decembru kada je Privredni odbor raspravljao po privrednoj situaciji u zemlji, gde je jednoglasno prihvaćena rezolucija, da je među ostalim merama za ublaženje sadašnje privredne krize u zemlji potrebno provesti reformu Žitnog zakona, odnosno trgovine sa pšenicom, težeći likvidaciji današnjeg sistema i pripremajući teren slobodnoj trgovini za naredni žetveni period.

Eto, gospodo narodni poslanici, siže dosadašnjeg režima Zakona o žitu, koji je ostavio vrlo rdav utisak u svima slojevima našega naroda. Usvajajući rezoluciju Poslaničkog kluba, Kraljevska vlada izlazi pred Skupštinu sa novim projektom zakona o pšenici čije će vrline u nekoliko poteza izneti.

Naert zakona koji se danas nalazi na dnevnom redu sastavljen je na sledećim načelima: da se uvodi sloboda promet trgovine sa pšenicom u Kraljevini Jugoslaviji, tako da mlinovi i trgovci ne trebaju prijavljivati više količine pšenice, koje žele nabaviti ili prodati Izvoznom društvu, nego u slobodnoj utakmici nabavljaju pšenicu i prodaju brašna. Ukida se ranije razgraničenje mlinova na trgovačke i ušurne i dozvoljava se opet slobodna zamena pšenice seljaku za one vrste brašna koje želi trošiti.

Da se rad Izvoznog društva preustroji i ograniči isključivo na monopol izvoza i uvoza, a na unutrašnjem tržištu Društvo će preuzimati pšenicu za izvoz po dosadašnjoj minimalnoj ceni od 160 dinara u onoliko meri u koliko se javi potreba za izvoz.

Zavodi se paušal na mlinove u maksimalnoj visini od 3.000 dinara po vagonu kao pokriće za razliku u kupovnoj i prodajnoj ceni pšenice, koji će paušal mlinovi plaćati mesečno, a koji se paušal određuje prema tehničkom kapacitetu mlina uzvši u obzir faktično iskorišćavanje kapaciteta kao i broj radnih dana. Ovakav način naplaćivanja razlike za pokriće gubitka kod izvoza brašna vrlo je jednostavan te ima to preimущество, da nije za naplaćivanje potreban nikakav

kontrolni aparat, ni vođenje naročitih knjiga i ispitivanje efektivnog rada mlina, nego se taksa određuje svakom mlinu paušalno prema prijavljenom tehničkom kapacitetu, koju će prijavu proveriti upravna vlast. Od plaćanja ove takse izuzeti su svi seljački mlinovi bez obzira na pogonsku snagu i kapacitet, koji nemaju instalacije za čišćenje, sortiranje i sejanje brašna.

Donešenjem zakona od 4 juna 1931 godine, država je zagarantovala preuzimanje svih količina pšenice po ceni od 160 dinara. U projekat nogov zakona, koji je pred vama, ušla je i dalje kao klauzula obaveza Privilegovanog društva, odnosno države, da prilikom preuzimanja danih količina pšenice plaća po 160 dinara od 100 kilograma. Ovo je jedna moralna obaveza države prema producentu i ona se mora ispuniti. Ugled Narodne skupštine zahteva da ovu obavezu, koju je država na sebe primila ranijim zakonima ispuni do kraja prema producentu. Ove su obaveze privatno-pravnog karaktera, zaključene s jedne strane od države kao kupca, a s druge strane od producenta, trgovca i ostalih kao prodavaca. I Narodna skupština mora nastojati kod Kraljevske vlade, da se njene obaveze u potpunosti izvrše prema proizvođačima i svima s kojima je ovaj trgovački posao obavljala.

Gospodo narodni poslanici, neka mi je dozvoljeno da se osvrnem i na projekat zakona koji je manjina podnela Narodnoj skupštini. Projekat zakona manjine od prilike sadrži isto ono što i projekat zakona većine sa jednom razlikom, što projekat zakona većine odbora ne traži odmah likvidaciju današnjeg žitnog režima dok projekat zakona manjine traži momentano, to jest odmah likvidaciju, što je u ovom slučaju neizvodljivo.

Postoji još jedna razlika između ova dva projekta, i ona je u tome, što u projektu manjine nailazimo na jednu klauzulu, kojom se traži da sve krivice učinjene do sada potpadnu pod Zakon o zaštiti države. Takva klauzula ne bi mogla da se usvoji od strane Narodne skupštine sa razloga, što unošenjem takve klauzule smatramo da ne bi imali dovoljno vere i poverenja u naše redovne sudove. Ja sam smelo tvrdio da su naši redovni sudovi u celoj našoj Kraljevini uvek bili pa i sad su na dostojnoj visini, te ne bi imalo smisla obilaziti redovne sudove koji poštuju naše zakonodavstvo, a tražiti da se krivci podvrgnu Zakonu o zaštiti države, koji je namenjen drugom cilju. To su od prilike dve stvari na koje se nailazi između odborske većine i manjine. Dozvolite mi da pomenem treću stvar. Treća stvar bi bila ta što odbor manjine, preko svoga izvestioca, traži likvidaciju žitnog režima odmah, pod tim uslovom da se žito ne otkupljuje više po ceni od 160 dinara. Međutim, ovde je država dala jednu moralnu obavezu, i jednu garanciju da će preuzeti ono žito u onoliko meri u koliko joj je ono potrebno za izvoz. To moram primetiti i ono što je redovnim zakonom utvrđeno i ovoga puta odobreno. Prema tome apsolutno ne bih bio za to da se primi odluka manjine u pogledu otkupa žita. Likvidacija žitnog režima trebala bi da prestane 1 juna ove godine, a to je svega tri meseca od danas. To bi vreme od prilike trebalo da bude prelazno vreme, koje po mome dubokom uverenju ne zaseca u interese pasivnih krajeva. Jer uvodenjem slobodne trgovine žitom, to je ono što su svi tražili danas, a to je slobodna utakmica. S toga vas molim, gospodo narodni poslanici, da ovaj zakonski projekat koji je Odbor u svojoj sednici redigovao, primite onako kako je. (Odobranje.)

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč
Dr. Toša Rajić.

Dr. Toša Rajić: Gospodo narodni poslanici, vi svi znate da smo do skora, a još i danas, imamo jedan Žitni zakon koji je donesen 4 jula 1931 godine. U tome Žitnom zakonu, gospodo, Kraljevska vlada i Zakonom, a posle i posebnim komunikom i saopštenjem narodu primila je na sebe obavezu da će sve žito, koje je u narodu, preuzeti po jednoj utvrđenoj ceni. I, gospodo, kad je Kraljevska vlada taj Zakon donosila, ja mislim da nema nikoga u ovome Domu koji bi mogao poreći da se je ona rukovodila najboljim namerama i da je imala pred očima interese širokih slojeva našeg zemljoradničkog naroda. Međutim, gospodo, došavši ovamo u ovu Narodnu skupštinu, čim smo se sastali, odmah se videlo da su se sukobili razni interesi: interesi krajeva pasivnih i interesi krajeva žitorodnih. Dok su jedni krajevi žitorodni tražili da se Zakon izvrši do kraja, dotle su, gospodo, drugi insistirali na tome da se Zakon ukine i da se zavede potpuno slobodna trgovina. Gospodo, između te dve krajnosti morala se naći jedna sredina, i mi smo u tom žitnom odboru, u odboru koji je proučavao ovaj Zakonski predlog i dao mu konačnu redakciju, mi smo u tome odboru trudili se i uneli svu dobru volju da se zadovolje i oni koji su iz žitorodnih krajeva, a u isto vreme da budu zadovoljni i oni u pasivnim krajevima.

Rezultat toga sporazuma, te zlatne sredine je ovaj Zakonski predlog koji je odborska većina podnela Narodnoj skupštini na rešavanje. Gospodo, sam Zakon o žitu, mislim, ovaj novi predlog sa kojim smo izišli pred Narodnu skupštinu, on u suštini izvršuje ona obećanja koje je Kraljevska vlada učinila, a u isto vreme omogućava pasivnim krajevima da se snabdevaju sa žitom u slobodnoj trgovini po ceni koja će se formirati na našim domaćim tržištima.

U Zakonu samom mi smo usvojili načelo dvojne trgovine, i dok sa jedne strane imamo monopolske cene koje će važiti za žito koje je namenjeno izvozu, sa druge strane imamo cene slobodnog tržišta koje će se u zemlji formirati. Međutim, gospodo, mi treba da smo svesni toga, da svaki zakon može biti dobar, ali da sve zavisi od toga kako će on biti izveden. U ovom slučaju sistem dvojne trgovine i dvojnih cena može dovesti do toga, ako se ne vodi računa, da se u slobodnoj trgovini, kad se cena na domaćim tržištima formiraju na tržištima pojave špekulanti, koji će da pokupuju žito od naroda, jeftinije i da ga prodadu Privilegovanom izvoznom društvu za izvoz žita po ceni od 160.— dinara, zarađujući na taj način nesrazmerno velike pare. S toga ja, gospodo, molim G. Ministra trgovine, da on pri izvođenju ovog Zakona o žitu, koji ćemo mi izglasati u ovoj Skupštini, da pri izvođenju toga Zakona o žitu, žito ne nabavlja od trgovaca, nego da bude isto nabavljeno od zemljoradnika, jer će samo u tom slučaju pripasti onaj višak koji daje država proizvođaču doći zaista u njegove ruke, inače biće promašen cilj.

Gospodo, osim toga, u samom Zakonu zavodi se sistem mlinskog paušala, da bi država na taj način mogla da nadoknadi gubitak koji će imati zemlja pri izvozu žita da pterrpi. U § 3 govori se o tome mlinskom paušalu i u istom se kaže: „da se seljački mlinovi oslobadaju mlinskog paušala“, ali ipak i ako je odborska većina to usvojila, traženo je da se odmah precizira, šta se smatra za seljačke mlinove, i s toga, u ovom paragrafu se kaže: „kao seljački mlinovi, smatraju se oni mlinovi, bez razlike na pogonsku snagu i kapacitet, koji nemaju uređaja za čišćenje, sortiranje i sejanje brašna“.

Gospodo, ja ovde hoću da naglasim da obzirom na razne prilike, na razne potrebe i razne okolnosti u pojedinim krajevima naše prostrane otadžbine ima krajeva, gde nema takvih mlinova, koji nemaju uređaj za sejanje. Ima krajeva gospodo gde svaki mlin, pa čak i onaj najmanji ima uređaj za sortiranje i sejanje brašna. I gospodo, baš zbog toga obzirom da u tim krajevima siromašan seljački svet, poljoprivredni radnici imaju ono malo žita, koje je krvavom mukom stečeno, ima da odnesu u mlin, — i ako mu taj mlin mlinski paušal bude prebacio, — on će mu uzeti od 100 kg pšenice 40 kg.

Da bi se to izbeglo, ja bih molio, a mogu da izjavim da sam dobio saglasnost G. Ministra da ostane stara stilizacija, po kojoj će G. Ministar trgovine i industrije propisati koji se mlinovi imaju smatrati za seljačke mlinove, — na taj način mi postižemo više od minimuma i dajemo mogućnost Gospodinu Ministru da on to jednim pravilnikom reguliše, kako bi time sitan seljački stalež i sitni radnici, koji imaju nešto malo žita, bili spašeni toga, da im se od 100 kg pšenice unesene u mlin zadrži po 35—40 kg.

Gospodo, ovaj Zakon, i ako ga mi iz žitorodnih krajeva teško primamo i teško smo ga primili, — mogu da kažem da je bilo u odboru za proučavanje ovog Zakonskog predloga velike diskusije i žestokih sukoba, — mi ga teška srca primamo, ali ipak mogu da vam kažem da on ima izvesne prednosti a to je, što će naš seljak kad bude svoje žito izliferovao dobiti polovinu cene u novcu a polovinu u bonovima i to odmah te da mu je Zakonom zagarantovana isplata a neće biti izložen tome, da čeka mesecima dok do para za izliferovano žito dode.

Gospodo moja, u ovom Zakonu zadržali smo kao i do sada što je bilo, da Privilegovano društvo za izvoz kao jedna centralna ustanova vrši izvoz toga žita. Ja mogu smatrati za dužnost da vam naglasim da smatram da jedna centralna ustanova, koja će vršiti izvoz, neophodno je nama potrebna, jer ako nećemo imati te centralne ustanove, koja će sve proizvode poljoprivrednika izvoziti, ne bismo mogli da se koristimo niti preferencijalima, niti kontingentima i ne bismo mogli sklapati ugovore na osnovu kliringa, koji su u najnovije vreme u svima međunarodnim trgovačkim odnosima zavedeni.

Ja smatram, gospodo, za dužnost, da se osvrnem i na predlog manjine, koji je g. Stajković ovde podneo Narodnoj skupštini i hoću da napomenem da je taj predlog po žitorodne krajeve isto tako povoljan kao i ovaj.

Ali on predviđa u tome svome predlogu u isto vreme i sasvim slobodnu trgovinu, a u drugu ruku, opet u § 2 u 3 alineji kaže: da će svu preostalu pšenicu država preuzeti po ceni od 160.— dinara. Gospodo ili imamo sasvim slobodnu trgovinu, ili država preuzima svu preostalu pšenicu po toj utvrđenoj ceni, ili imamo jedno ili drugo, ali obadvoje ne možemo imati.

Osim toga, predviđa se u istom Zakonskom predlogu sudenje svima krivicama po Zakonu o zaštiti države. Ako bi se ovaj predlog usvojio, mi bi imali nadležnost suda za zaštitu države po ovim predmetima, ali ne bi u isto vreme imali sankcije, kakve sankcije taj državni Sud za zaštitu države ima da izriče po krivicama po ovome novom zakonu, koji mi donosimo.

Gospodo, posle svega ovoga, ja mislim da sam vam dovoljno obrazložio ono stanovište, koje je odborsku većinu rukovodilo da bi se ovaj Zakon doneo, i ja vas

molim, da Narodna skupština, da svi poslanici i drugovi prime ovaj Predlog onako, kako ga je odborska većina predložila. (Pljesak). Gospodina Ministra trgovine i industrije molim, da ove moje kratke napomene, naime da nabavljanje žita za Privilegovano društvo za izvoz vrši neposredno od proizvođača, i onda da se ovaj mlinski paušal reguliše, prihvati kao svoje. (Pljesak).

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Reč ima narodni poslanik g. Nikola Stajković.

Nikola Stajković: Gospodo narodni poslanici, pošto se, kao što znate, Klub narodnih poslanika izjasnio, da će glásati za predlog većine, to ćete verovati, da meni ništa drugo ne preostaje nego da ovde, u Narodnoj skupštini, izjavim, da se predlog manjine slaže sa predlogom većine u pogledu slobodne trgovine, ali se taj predlog bitno razlikuje od načina likvidacije dosadašnjeg fatalnog žitnog režima, po kome je iz državne kase izgubljeno, i to bezpovratno izgubljeno, 350 miliona dinara, i da se manjina, ja i dr. Matikoš s pravom bojimo, da će se ovim novim zakonom na isti način izgubiti nov votirani kredit od preko 100 miliona dinara i da će i tu veliku sumu odneti s onu stranu granice oni isti eksponenti stranih banaka i žitarskih organizacija, pošto se prijavljena za otkup pšenica nalazi u njihovim rukama.

Pored toga, po našem mišljenju, ne smeju se poveliti novi krediti istim ljudima, koji su dosadašnjim radom u Privilegovanom društvu izgubili one krupne milione. Mi smo da se rad Priv. društva odmah ispita i svi oni, koji su proigrali poverenje države, da se odmah i ponavljam odmah uklone.

Dalje, našim predlogom išli smo za tim da se novo votirani krediti upotrebe za otkup one pšenice, koju u istini ima proizvođač u svojim ambarima, a na način, kako sam u Klubu izneo, a to je, da država pripremi prazne šlepove, da ih metne na obalu i da kaže, izvolite proizvođači, eva para.

Najposle, gospodo poslanici, predložavamo nadležnima da će se i sa bonovima koji se za isplatu predviđaju, a koje spremaju na bezimenoj bazi t.j. da glase na donosioca, stvori isto stanje, koje je stvoreno i sa potvrđama po čl. 10 o isplati ratne štete, za koje znate kako su prošle i kakve su se sve trgovine sa njima dogodile.

Isto tako protivni smo da se razlika nadoknadije mlinskim paušalom od po 3.000 dinara po vagonu, jer će taj namet nemilosrdno pogoditi one naše krajeve, koji su oskudni u blebu. Ja sam, gospodo, u ime mlinova kazao da se žitni režim ima da likvidira na taj način što će se onih 37 milijona dinara, za koje je G. Ministar trgovine kazao, da je to faktički nepokriveni gubitak onog famoznoga Prizada, isplatiti do 30-VI-1932 godine, a da se od prvoga aprila 1932 godine pusti slobodna trgovina, te da država više ne trguje, jer će se inače sa ovim Zakonom dogoditi to da će samo Vojvodina dobiti novac, i to ne proizvođač nego strani agenti i internacionalni elementi.

Na posletku, gospodo, kao što sam već rekao, ja ne mogu da vas nagovorim i pošto sam ostao u Klubu sam, pošto se nije niko priključio meni, ja ostavljam da vi ponesete odgovornost za sve ovo što će sada nastupiti, a ja vam predložavam da će nastupiti. Para će biti odnesena s one strane granice a naš proizvođač ostaje i dalje bez novaca.

To je sve što sam imao da kažem i ja sam rekao i time spasao svoju dušu. (Čuje se: Što ne povučete predlog?). Pa ja sam ga samim ovim već povukao.

Potpredsednik Dr. Kosta Popović: Gospodo, čast mi je saopštiti da su Narodnoj skupštini prispela dva Zakonska predloga i to jedan od G. Ministra poljoprivrede: O zaštiti zemljoradnika (Pljeskanje) i drugi od G. Ministra trgovine i industrije i G. Ministra pravde O visini kamate (Pljeskanje).

Za oba Zakonska predloga izabraće se jedan naročiti odbor na narednoj sednici u ponedeljak pre podne a sa vašom dozvolom sada prekidam današnju sednicu, koji ćemo produžiti posle podne u četiri sata sa nastavkom istog dnevnog reda.

Sednica je prekinuta u 1 sat po podne.

— *Nastavak sednice u 16 časova* —

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Nastavljam sednicu. Na redu je da govori narodni poslanik g. Dr. Franja Gruber. Ima reč g. Gruber.

Dr. Franja Gruber: Gospodo narodni poslanici, ulazeći u pretres i ocenu Predloga zakona o prometu pšenice u zemlji od neophodne je nužde, da se prvo podvrgne kritici svestrano celokupan dosadanji rad Privilegovanog akcionarskog društva za izvoz zemaljskih proizvoda Kraljevine Jugoslavije.

Zašto?

Kada ne bi § 1 Zakonskog predloga predviđao sprovođenje prometa žitaricama preko Privilegovanog izvoznog društva, ovakav zahtev za kritikom njegovog dosadanjeg poslovanja značio bi možda — sterilnu rekriminaciju, ali ovako kada se i Zakonski predlog služi baš Privilegovanim izvoznim društvom kao svojim jedinim i isključivim instrumentom, preko koga će i sa kojim će ostvarivati cilj zakona, smatram za kategoričku dužnost, da ispitamo, da li je ono u prošlosti svojim metodama rada ispunilo svoj zadatak i da li se od njega može u predloženom obliku, kako to predviđa Predlog zakona, očekivati, pored dosadašnjeg iskustva sa njime, kakav plodonosan efekat i u kojem stepenu.

Jer po dosadašnjem iskustvu mogu otvoreno da kažem, bez pogibelji da će me u tom pogledu demantovati događaji od juče, danas ili sutra, da od pravilnog funkcionisanja Privilegovanog izvoznog društva zavisi hoće li i ovaj Predlog zakona doživeti poraz ili pobrati uspeh, hoće li naponi države da naiđu baš zbog toga Privilegovanog izvoznog društva na priznanje ili osudu od strane građana.

Rad Privilegovanog izvoznog društva ocenićemo najbolje, ako pogledamo, koji mu je zadatak bio određen po zakonima i njegovim statutima.

Iz tih statuta pa iz osnovnog zakona o vanrednom kreditu od 50.000.000 dinara Privilegovanom izvoznom društvu te zvaničnih obrazloženja razabire se, da je glavna svrha društva organizovanje prodajne politike naših poljoprivrednih produkata po ceni, koja će odgovarati proizvodnim troškovima, zatim stvoriti neposredne trgovinske veze sa stranim potrošačkim pijacama, da bi se uz potporu države mogla osnovati jedna solidna domaća ustanova, koja bi nadomestila izvoznu organizaciju stranih firmi, koje su iskorišćavale skoro monopolno svako odsustvo naše izvozne organizacije i nedostatak potrebnih novčanih sretstava i najzad da ovakvim svojim radom unapređuje domaću poljoprivrednu proizvodnju.

Pokazaću na osnovu sasvim pouzdanih podataka i nesumnjivih fakata da rad Privilegovanog izvoznog društva nije ispunio ove ciljeve.

Izneću prije svega da je Privilegovano izvozno društvo plaćalo istoga dana i u istom mestu kod jednakih uslova različite cene raznim kupcima za kupljenu robu, što se ne može trpeti ni u privatnoj trgovini a kamo li od jedne državne ustanove.

Po zaključnici br. 55 račun br. 43 od 20-VI-1930 godine kupilo je Privilegovano izvozno društvo od firme S. Oberson i Sin iz Vukovara 1.000 metričkih centi kukuruza sa obavezom utovara u Beogradu po ceni od 102.— dinara po 100 kgr, tako da je postignuta ukupna cena od 105.— dinara za 100 kgr, dok je cena toga dana bila od 102 do 103,50 dinara.

Po zaključnici br. 83 od 26-VI-1930 br. računa 54 kupilo je Privilegovano izvozno društvo od iste firme S. Oberson i Sin iz Vukovara 2.500 metričkih centi kukuruza po ceni od 104,50 dinara za 100 kgr sa uslovom utovara u Vukovaru, a po zaključnici br. 81 od istoga dana kupljeno je od firme T.T. Hinko Baum i Sinovi iz Vukovara 500 metričkih centi kukuruza po ceni od 102.— dinara po 100 kgr sa uslovom utovara u Vukovaru, dakle uz diferenciju od 2,50 dinara u korist T.T. Oberson i Sinovi.

Prema zaključnici 10051 od 4-VIII-1930 plaćeno je firmi Franja Sirteš iz Novog Sada za 500 metričkih centi pšenice sa uslovom utovara u Žablju 180.— dinara po 100 kilograma, dok je međutim istoga dana po zaključnici br. 10052 plaćena Velimiru Miloševu cena od 178 dinara po 100 kilograma koji je liferovao 1.500 metričkih centi pšenice Privilegovanom izvoznom društvu sa istim uslovom utovara u Žablju kao i prva firma.

Postoje i drugi slučajevi, ali sam samo naveo ova tri, jer nema ni jednoga razloga da se kraj jednake kvalitete robe i istoga mesta utovara u jedan te isti dan plaća nejednaka cena i to baš u korist T.T.S. oberson i Sin iz Vukovara i Franje Sirkeša iz Novog Sada kada se znade da je vlasnik prve firme šurak biv. generalnog direktora Privilegovanog izvoznog društva, a drugi sretnik član Upravnog odbora T.T. Dekos u Budimpešti, preko koje se vršio pretežito izvoz naših proizvoda u inostranstvo.

Privilegovano izvozno društvo obavljalo je u tom poslovanju i arbitražne poslove na strani putem raznih firmi, od kojih spominjem kao najglavnije: Dekos A.D u Budimpešti, Varenferkers A.D. u Beču, Sigfrid Dajč u Beču, Getrajde A.D. u Beču, Kontinentale Import geselshaft mit hešenker Haftung u Roterdamu sa sedištem u Beču i druge firme.

Pri ovome arbitražnom poslu vršeno je pokriće, što je naročito važno i za krajnju osudu, i sa stranim žitaricama kao što je slučaj sa pokrićem od 100 vagona La plata kukuruza u Roterdamu preko Dekosa u Budimpešti prema zaključnici od 6-II-1931 br. 1111.

Karakteristično je, da je ovakvih nepokrivenih poslova bilo više, tako da je na primer 23-I-1931 ostalo prema referatu samog tadašnjeg generalnog direktora nepokriveno 96 vagona kukuruza.

Arbitražni poslovi mogu da se vrše samo pod pretpostavkom da se obavljaju sa domaćim proizvodima jer to odgovara duhu zakona, društvenim statutima § 9 i javnom zadatku društva. Ako je kakva neminovna potreba baš neizbežno diktovala, da se pribegne pokriću sa stranim proizvodima, trebalo je ovo pitanje svestrano ispitati i izneti pred Upravni odbor društva, da o tome rešava i kao jedino kompetentan stvori odluku.

Međutim, utvrđeno je, da nije uopće tražena saglasnost Upravnog odbora za ovakve poslove, koji su, kako smo videli, ne samo protivni osnovnom zakonu Priv. izv. društva i njegovim statutima, nego su direktno štetni po opšte nacionalne privredne interese, jer se pokrivanjem potreba stranim proizvodima, prema opisanom slučaju sa La Plata kukuruzom, šteti domaća poljoprivredna proizvodnja baš od one institucije, koja je bila prvenstveno pozvana da se stara oko što boljšega unovčenja domaćih poljoprivrednih proizvoda. Upravo je ironija, da takova ustanova kao što je Priv. izvozno društvo, posluje sa stranom robom, kada se općenito znade da je ona osnovana sa izričitim zadatkom oko plasiranja domaćih proizvoda na stranim potrošačkim pijacama, (a ne radi tečevine na osnovu poslova privatne trgovine i berzanske spekulacije).

Nije zato nikakvo čudo, što Priv. izv. društvo nije vodilo nikakvog računa o tome, kakove su sve transakcije privatne firme vršile preko njega i kako će se ovi poslovi reflektirati na membrani naše opšte privrede.

Baš ove zime, 8 decembra 1931, zatražilo je da kupi Getrajde A.G. iz Beča od Priv. izv. društva 50 vagona pšenice po 79 kr. franko Beč time, da u zamenu za tu količinu Priv. izv. društvo dobije od firme Klajn i Horvat iz St. Bečeja 50 vagona na jednoj od stanica u zemlji uz obračun diferencije u ceni.

Ovaj posao kao i raniji poslovi te vrste, jer ih je bilo više, vršeni su na bazi zamene pšenice, što također ne odgovara zakonskim ustanovama i društvenim statutima. Efektivna šteta od ovakvog rada je u tome, što se izvozi naša roba u inostranstvo bez protuvrednosti, a sa ciljem da pojedine firme, kao ovde Klajn i Horvat, predaju pšenicu preko Priv. izv. društva stvarno bez novaca svome kreditoru Getrajde A.C. i time plaćaju dug ovoj poslednjoj stranoj firmi, služeti se Privilegovanim izvoznim društvom kao mostom za svoja izravnjanja. Slučaj je u toliko žalosniji, što je za firmu Klajn i Horvat utvrđeno, da ona ne isplaćuje primljeno i utivareno žito seljacima, i ako to njihovó žito liferuje u inostranstvo preko P.I.D. za regulisanje svojih obaveza.

Prema tome se jasno opaža, da su trgovci smišljeno izliferavali seljakovu robu; ako su mogli, primili su novac od P.I.D. ili su sa tom robom podmirili svoje račune, ponajčešće sa inostranim firmama i onda vrlo često prijavili prinudno poravnanje van stečaja, kod koga strada i opet samo seljak, jer mora da pristane na kvotno podmirenje svoga potraživanja,

P.I.D. po svojim statutima (§ 9) imade kao prvenstveni i glavni cilj plasiranje zemaljskih proizvoda i preradevina uz najveće moguće cene i uslove u inostranstvu putem prodaje. Dakle prodaja treba da bude pravni oblik društvenih poslova. Međutim P.I.D. kupovalo je u jeseni 1930 god. kukuruz po jeftinim cenama, koga je nažalost, odmah i izliferovalo umesto da ga je sačuvalo, jer su u proljeće 1931 god. cene poskočile, kada je gro izvoznog viška već bio prodat. P.I.D. je protivno jasnim propisima statuta, bez odobrenja Ministarskog saveta i bez prethodnog znanja Upravnog i poslovnog odbora društva kupovalo i prodavalo strani kukuruz. No kupovanje robe može da se po § 9 odeljak 3 društvenih statuta samo tada vrši kada to zahtevaju nacionalno-ekonomski interesi u izvanrednim slučajevima, n.pr. u cilju održanja cena it.d. Inače ne. Međutim ove kupovine stranog kukuruza trajale su mesecima, zbog čega se one ne mogu nazvati

interevcijom u interesu održanja cena našeg kukuruza iznad paritetne cene strane robe, jer je društvo nakupovalo tek nešto preko 100.000 met. centi rumunskog i bugarskog kukuruza, a i argentinskog La Plata kukuruza, dok je izvozni višak u Rumuniji i Bugarskoj bio u to vreme preko 10 miliona met. centi. Zato je upravo nemoguće razumeti kako se može sa kupovinom od najviše 1% izvozne količine u manjim partijama i dužem vremenskom razmaku (od februara do maja) intervenisati radi održanja cena? Intervencija u korist održanja ili povišenja cena mora se prostirati na velike količine i obaviti u najkraće vreme, ako se hoće od takvoga zahvata očekivati kakav uticaj na održanje ili porast cena. Još teže se može razumeti, kako može takvu ulogu preuzeti P.I.D. kada na rumunskoj i bugarskoj pijaci postoje stare međunarodne firme, koje promeću do 200 mil. centi žita u Srednjoj i Zapadnoj Evropi kao Drajsus, Bunge, Agrarna i Izvozna banka it.d. Možda je po sredi bila kupovina jeftinija strane robe radi pokrivanja ranije prodatog našeg kukuruza? Ali ako je to opravdanje za ovu transakciju, onda je tu čista špekulacija koju može da vrši privatna firma za svoj račun i odgovornost, a nikako privilegovana ustanova, koja za to nije ovlašćena i ima sasvim drugi zadatak javnog karaktera.

Organizovana služba P.I.D. pokazuje još veće nedostatke koji su društvo stajali teške hiljade narodnog novca. Naročito u pitanju iskorišćavanja plovnih objekata, postupalo se sa takvim nehatom, da je retko naći premea ovakvoj nemarnosti.

Prema aktu Rečne plovidbe Kraljevine Jugoslavije od 12 avg. 1931 pov. br. 1128 nalazilo se u to vreme na istovaru 7 šlepova tovarenih kukuruzom iz prošlogodišnje žetve još u mesecima maju, junu i julu, koji su ukupno imali da plate, pored vozarine, 459 dana dangube, tako da je P.I.D. 12-VIII-1931 dugovalo Rečnoj plovidbi na ime vozarine 269.565.— dinara, i na ime dangube 229.000.— dinara, ukupno 500.000.— dinara. Najznačajnije je da je među šlepovima bio i šlep br. 26725 po zaključku br. 1001/31, koji je tovaren pšenicom još u novembru 1930, a za koji ni posle 10 meseci njegovog tovarjenja nije bila data dispozicija za mesto istovara, jer mu P.I.D. nije znalo naći odredište. Ukupni iznos ovakove ležarine i dangube do 12-VIII-1931 iznosi oko 800.000.— dinara.

Dalje je konstatovano, da je P. I. D. uzelo pšenicu za predmet svojih špekulacija kakove nisu uobičajene ni u privatnoj trgovini. I da to dokažem, treba da podsetim, kako P. I. D. juna, jula i avgusta 1930 god. nije otkupilo ni 20% one količine koju su privatne firme kupile po dobrim cenama od naših proizvođača. Početkom septembra međutim objavljeno je iz sredine P. I. D., a u dnevnim listovima „Politika i „Vreme“ izveštaj, u kojem se nagoveštalo da će cene pšenice na svetskim tržištima naglo padati, zbog čega P. I. D. preporučuje da je u našem privrednom interesu, ako što više forsiramo izvoz, dok cene ne budu još više padale.

U holne strane rada P. I. D. ubrajaju se prigovori što se ono nije staralo za isplatu preuzete robe, naročito seljacima. A i onda kada je isplatu izvršilo, nije vodilo dalje nikakvog računa o tome, da li je neposredni proizvođač odista primio naplatu svoje muke od liferirane robe P. I. D.

Osobito su se ovakove nezgodne pojave pokazale kod raznih Saveza zemljoradničkih zadruga, koji su, interpolirani između proizvođača i P. I. D., vršili ulogu posrednika sa svim njegovim dobrim i lošim crtama.

Daleko sam od toga da zauzmem kakav nepovoljan ili čak protivnički stav spram zemljoradničkih saveza u zemlji, koje smatram vrlo potrebnima i od kojih moramo sa pravom svi iščekivati velike rezultate oko unapređenja naše poljoprivrede i što boljšega unovčenja zemljoradničkih produkata.

Ali neke pojave, kako sam rekao, u odnosu spram metoda rada P. I. D. takve su, da ih se kod kritike poslovanja P. I. D. mora izneti.

Žitni zakoni u akciji države oko pomoći seljaku, imali su za cilj da pomognu proizvođača — seljaka uz solidnu zaradu posrednika trgovca i zadruga, a ne da favoriziraju bilo zadruga, bilo trgovce ili da stvore borbu za prestiž u trgovini između trgovaca i zadruga, koji danas stvarno postoji.

Po pogrešnom mišljenju nekih pretstavnika zemljoradničkog pokreta, trebali su Savezi zemljoradničkih zadruga da tovore čak 70%, a ostali trgovci svega 30% robe, ma da ova uloga trgovca ne pripada zadrugama ni po zadružnim zakonima ni po suštini zadružne misli.

Pa iako Savezi zemljoradničkih zadruga nisu po zakonima imali nikakav povlašteni položaj, ipak su oni od strane P. I. D. bili favorizirani što dokazuju ove činjenice:

P. I. D. makar i samo vrlo siromašno novcem, dalo je u ratama od po 2 miliona dinara Savezu srpskih zemljoradničkih zadruga u Beogradu avans od 6 miliona dinara za pšenicu, koja je tobože bila pod utovarom, premda u momentu isplate nije Savez imao ni jedan račun o isporučenoj pšenici. Ovakovo dugoročno kreditiranje Saveza nije predviđeno nijednim zakonom o pšenici i pretstavlja privremene izdatke državnog novca.

Ima i drugih elemenata, po kojima se još jasnije može da oceni i suviše jasno favoriziranje Saveza.

Ukupna količina zaključene kupovine pšenice iznosila je 28-XII-1931 god. kg 840,886.970 mte., od koje količine padaju na Savez 26%, a na ostale izvoznike 74%. Isporučeno je bilo 118,126.293 kg pšenice od strane Saveza ili u procentima 23,6%, a od strane ostalih trgovaca 382,233.707 ili u % 76,4%. P. I. D. isplatilo je ove isporuke ovako: Savezima 135,180.825 dinara ili 32,17%, a ostalima 285,425.761 dinara ili 67,23%. Nadmoćnost Saveza proističe naročito iz procentnoga odnosa isporuke pšenice i još više iz procenta isplate, koji se penje do 32,17%. Dug P. I. D.-a 28 XII 1931. za isporučenu pšenicu iznosi Savezima 41,292.716 dinara, a ostalim trgovcima i proizvođačima 122,484.684.58 dinara ili u procentima 25,1 : 74,9%.

Interesantno je rasmotriti koliko iznosi dug Saveza prema proizvođačima, jer po statistici, kojom raspolažem, izgleda da podjednako Savezi kao i trgovci ne isplaćuju narodu novac za primljenu pšenicu od P. I. D. Šta više uobičajile su se neke cedulje koje su predstavljale potvrdu o prijemu izvesne količine robe, kao surogat novca.

Po izveštajima banskih uprava i sreskih načelnika dug Saveza proizvođačima iznosi 31 decembra 1931

Glavnog saveza u Beogradu ...	dinara 8,814.376,84
u Novom Sadu	10,212.140,88
Zem. zadruga Agraria	5,962.362.—

Svega ... dinara 24,988.979.72

U ovoj cifri nije cifra duga Saveza žitarskim zadrugama.

Postoje žalbe, da Glavni savezi ne vrše isplate ovim zadrugama, iako su primili novac od P. I. D. kao

na primer žalba Žitne zadruge u Bečkereku od 31 XI 1931 godine radi neisplaćene isporuke od 8 miliona dinara Savezu koji je od P. I. D. primio 4,200.000 dinara ali zadrugi nije novac do polovine februara o. g. poslao.

Ovi slučajevi kao i fakat da je P. I. D. dao Savezu obrtni kapital od skoro 8 miliona dinara pokazuje, da je P. I. D. na jednoj strani isuviše širokogrudno otvaralo svoje tresore plaćajući gotovinom isporuke i čak davalo kredite a da taj novac nije svaki put odmah i na vreme stigao proizvođaču, a s druge strane odbijalo je da ispuni svoje najplemenitije obaveze spram pojedinaca-proizvođača, koji je u vreme opšte krize i svake nestašice novca trpio nedogledne materijalne štete. Zadrugni savezi su pod režimom P. I. D. postali čisto trgovačke ustanove a da nisu plaćali nikakav porez, prirez ni takse čak ni onda, kada su poslovali i trgovali sa nezadrugarima.

Poslovanja takve vrste, kao i slučaj eskontovanja garantnih menica Žitarske zadruge u Ilandži od strane Saveza, pa slučaj da je jedan savez kupovao čak i pšenicu ispod zakonom utvrđene cene (Agraria je plaćala u Bajmoku 150 dinara za 100 kg pšenice) štetovala su veoma zadržnoj misli ali izravno takođe P. I. D. na koje su se mnogi nabacivali kao kriveca za neizručenu gotovinu čak i tada, kada je P. I. D. ispunilo svoje obaveze u potpunosti. Jer teret odgovornosti za neisplaćenu pšenicu danas je toliko snažan i evidentan, a šteta od toga u materijalnom i psihološkom pogledu tako velika, da sve zainteresovane strane i odgovorni faktori pa čak i P. I. D. (kao u „Politici“ od 15 o. m.) peru ruke i prstom pokazuju kao na kriveca za to pravo na državu, koju seljak u svojoj duši i novčanoj stisci osuđuje ne radi nje, koja je sve učinila za proizvođača, nego radi organa koji su ovu pomoćnu sankciju države u korist proizvođača upropastili svojom nesposobnošću, neshvaćanjem opštih interesa, labavim moralom, koneksijama, protekcionizmom i materijalnom zavisnošću izvesnih funkcionera.

Glavni cilj P. I. D. bio je, kako smo u početku naglasili, stvaranje neposrednih poslovnih veza sa velikim potrošačkim pijacama, stvarno emancipovanje od sadašnjega poslovnog tutorstva posrednika Budimpešte i Beča. U knjizi Ministarstva trgovine i industrije „Kako je došlo do pšeničnog režima“, kaže se, da je pre svetskog rata, kao i posle ovoga, celokupna žetva žitarica Jugoslavije stajala sa trgovačke tačke gledišta u rukama nekoliko stranih firmi. Bilo je zato potrebno, veli se od strane Ministarstva trgovine i industrije (str. 15) celokupnu žetvu žitarica staviti u jednu moćnu ruku, istisnuti strane kuće i kapital i organizovati trgovinu u našem interesu.

Nažalost, ovaj rad P. I. D., oko stvaranja neposrednih veza sa stranim potrošačkim pijacama i eliminisanja neposrednih posrednika u drugim stranim državama nije uspeo ni najmanje, stvoreno je upravo još jače klupko posredničkih i tuđih agenata, koji su, povezani izgledom na svoj materijalni dobitak, upropastili ili barem za duži period vremena odložili akciju oko izravnog plasiranja naših poljoprivrednih produkata na svetskim tržištima.

Plasiranje našeg izvoza, naše pšenice i kukuruza, rad sa kupovinom stranog kukuruza na berzi u Budimpešti izvršen je pretežno preko firme Dekos, žitno trgovinsko d. d. u Budimpešti i Siegfried Deutsch i komp. u Beču.

Nije indiskretno, zapitati, zašto je baš poslovanje P. I. D. vršeno pretežno preko ovih firmi.

Bez ikakove insinuiacije smatram da je ne samo pikantno, nego i važno, ako se objavi okolnost da je po zvaničnom izvodu iz registra Trgovačkog suda u Budimpešti od 23 maja 1931 god. i po uverenju istoga suda od 24 jula 1931 godine g. Leo Gottlieb tadanji generalni direktor P. I. D. (koji je zauzimao mesto generalnog direktora u P. I. D. od 10 maja 1930) bio član Upravnog odbora Dekosa od njegovog osnutka 8 juna 1922 godine i kao takav ubeležen u trgovački registar pod br. Sd. 17305/3. Po zapisniku redovne glavne skupštine Dekosa od 27 IV 1931, koji je predat sudu 30 aprila 1931 godine podneo je ostavku na članstvo Upravnog odbora Dekosa, tako da je dva dana kasnije 2 maja 1931 god. brisan kao član Upravnog odbora Dekosa na osnovu sudskog rešenja Sd 17305.

Osim toga članovi Upravnog odbora Dekosa najbliži su rodaci g. Gottlieba — gg. Reginald Gottlieb iz Beča, brat g. Gottlieba, Ladislav Fono, Eugen Met Dr. Richard Herrmann iz Pešte, Samojlo Obersohn iz Vukovara, šurak g. Gottlieba i Franjo Sirkeš iz Novog Sada — sve sami rodaci i u isto vreme poslovni drugovi bivšeg generalnog direktora.

Druga strana firma, preko koje je uglavnom izvršen plasman naših poljoprivrednih produkata — tt. Siegfried Deutsch i komp. žitarska trgovina u Beču, protokolirana je po rešenju Trgovačkog suda u Beču br. A 43/174 od 29 oktobra 1919 sa ortacima Siegfried Deutsch i Reginald Gottliebom, bratom bivšeg generalnog direktora g. Gottlieba, koji je član Upravnog odbora Dekosa u Pešti. Kao treći ortak pristupio je 6 decembra 1921 godine u ovu firmu g. Gottlieb Leo, prijašnji generalni direktor P. I. D. koji je brisan u trgovačkom registru tek 2 marta 1931 godine kao javni ortak. Od aprila 1928 do novembra 1930 ova je firma radila u koncernu Warenverkehrs A. G. u Beču, koji smo već imali prilike napomenuti, kod arbitraže kukuruza.

Po ovim podacima vidi se da je g. Gottlieb kao tadašnji direktor P. I. D. jednovremeno bio i član Upravnog odbora Dekosa u Budimpešti i javni ortak tt. Siegfried Deutsch i komp. u Beču. A to su dve firme, kako sam naglasio, preko kojih su išle transakcije P. I. D. pretežno: Prodaja naše pšenice i kukuruza i posredovanje u kupovini stranog kukuruza za račun P. I. D.

Evo cifara:

Od 1 jula do 31 decembra 1930 P. I. D. prodalo je 500.000 met. centi pšenice u inostranstvo. U procentima otpalo je na pojedine zemlje: u Čehoslovačku 67,20%, u Austriju 10,19%, u Italiju 9,40%, u Englesku 3,59%, u Švajcarsku 2,75%, u Grčku 2,66%, u Belgiju 1,77%, u Holandiju 1%, u Madarsku 0,78% i u Francusku 0,55%. Međutim procentni odnos posredovanja preko Budimpešte je 61,49% iako je Madarska kupila stvarno samo 0,78% naše celokupne izvezene pšenice a preko Beča 13,42 dakle ukupno preko ova dva posrednička mesta 75%. U razdoblju pak od januara do 21 aprila 1931 godine P. I. D. prodalo je 700.000 met. centi pšenice od čega je plasiralo posredovanjem S. Deutsch u Beču i Dekosa u Pešti 78,38%.

U pogledu kupovine stranog argentinskog lapalata rumunskog i bugarskog kukuruza od februara do kraja aprila 1931 godine procentni odnos posredovanja raspodeljen je tako, da otpada na Dekos 14%, na S. Deutsch 37% i na Singera u Beču 11,5% (obračun sa ovim poslednjom firmom vršen je za račun S. Deutsch u Beču)

što ukupno iznosi 56,62 % a termenska kupovina stranog kukuruza u Budimpešti i Rotterdamu od 6 marta do 27 aprila išla je preko tt. H. Wiener i komp. u Rotterdamu i Dekos u Budimpešti u kvantumu od 65.000 met. centi kukuruza i procentnom odnosu, koji odaje posredovanje Dekosa sa 97,5% a tt. Wiener sa samo 2,5%.

Pitamo se da li je to ispravan metod rada oko učvršćavanja direktnih poslovnih veza za inostranim potrošačkim pijacama, dali je to stvaranje jugoslovenskog tipa robe?!

Uostalom jugoslovenski tip žitarica bio je poznat na svetskim berzama pre rada P. I. D. i nije ga trebalo tek plasirati, kako to želi sugerirati Ministarstvo trgovine i industrije u svojoj već citiranoj knjizi o žitnom režimu, jer berzanski kursni listovi još u godini 1929 u Antverpenu i Rotterdamu notiraju jugoslovensku potisko-banatsku pšenicu.

Videli smo da je P. I. D. prodavalo našu pšenicu i kukuruz, kupovalo i prodavalo argentinski laplata, rumunski i bugarski kukuruz i vršilo arbitražu kukuruza pretežno preko Dekosa i tt. Siegfried Deutscha i kompanije; izneli smo i direktnu ličnu povezanost titulara P. I. D. i glavnih njegovih posredničkih firmi u Budimpešti i Beču, jer sve to jasno ukazuje, da su navedene transakcije u prvom redu bile za to potrebne da se te posredničke firme zaposle što većim prometom koji ovim firmama legalnu proviziju osigurava.

Sada nam se objašnjava i prodajna politika P. I. D. a la baisse, o kojoj smo ranije govorili.

Tako uska veza između P. I. D. i posredničkih firmi, na čijim vrhovima se nalaze iste ličnosti, mogla bi se opravdati, da je P. I. D. akcionarsko društvo čisto privatno-pravnog tečevnog karaktera, ali kada je to P. I. D. stvoreno naporima države sa jasnim ciljem da pomogne neposrednog proizvođača, najveća je greška što se primenjuje u radu Prizada metodi poslovanja običnih tečevnih društava, kod kojih po prirodi stvari prevagnu interesi pojedinacana na opštu štetu celine.

Prema svemu dakle jasno je da ovakva organizacija Prizada sa posredničkom Budimpeštom i Bečom ne može da služi nacionalizovanju naše žitarske i poljoprivredne trgovine uopšte, a još manje njenom emancipovanju ispod poslovnog skrbništva ovih stranih pijačnih centara.

Toleriranje ovakvog stanja u Prizadu nameće pretpostavku da su izvesni članovi vodstva u takvom radu zainteresovani na primer deponovanjem novea Prizada, dakle državnog novea kod izvesnih novčanih zavoda, čiji su funkcioneri u isto vreme i funkcioneri Prizada.

Namerno izostavljam u nabranjanju još daljih podataka o pogrešnom i nepravilnom radu P. I. D. fakat, da je P. I. D. isplaćivalo provizije agentima za prodaju pšenice mlinovima i kupovini kukuruza, zatim prikaz o pragmatičkoj politici i odnosu nameštenika P. I. D. i još drugo koješta, što bi bilo vredno ispitati i radi uvida u samo funkcionisanje društva i radi finansijskog efekta ovog rada. Ipak moram pri koncu prikaza rada P. I. D. izdvojiti primetbu, da neki mlinovi, pored vršenja meljave, imaju dozvolu od P. I. D. da trguju pšenicom, ma da je po zakonu zabranjeno (Huber iz Ade, Senčanski srez, Mueller iz Jarkovea, Zarković i Dabrić, Kosovska Mitrovica). Sa pretvaranjem ušurnih mlinova u trgovačke i obratno vodila se sramna trgovina za pare, zbog čega bi trebalo utvrditi, koliko je ovakovih dozvola izdato od P.I.D.A što da se

tek kaže o plombama P. I. D.? Iako su te plombe predstavljale sretstvo kontrole pomoću koga je država trebala da si osigura prihod za pokriće gubitka na izvoznom višku, funkcioneri P. I. D. ostavljali su te plombe u hodniku društvene zgrade nezaključane, i bez nadzora, tako da ih je lako svako mogao uzeti a u koliko ih nije uzeo, lako je svako mogao napraviti slične plombe zbog njihove jednostavnosti, kako to dokazuje krivični proces protiv falsifikatora, koji se sada vodi. Ali najgore je što P. I. D. uopšte nije vodilo nikakav spisak o tome, kome je i koliko tih plombi izdato, ma da samo po tome P. I. D. može kontrolisati broj izdatih plombi i vršiti zaduženje pojedinih mlinova. Sada P. I. D. upućuje svima mlinarima preporučenu dopisnu kartu sa molbom, da mu mlinari saopšte koliko imaju plombi. E pa kakva to kontrola onđa vlada i ko to kontrolira?

Kadar organa P. I. D. u najmanju ruku nije bio srećno odabran.

Ne samo da su bili strani državljani uposleni kao poverenici P. I. D. i Glavnog saveza zemljoradničkih zadruga nego u tom P. I. D. našli su utočišta bivši propali ljudi, koji se u trgovini nisu osobito odlikovali. Išlo se čak tako daleko da su bili u Upravi P. I. D. ljudi (Stojić), koji su pod stečajem i koji su radi defraudacije bili odbegli u inostranstvo.

Smatram da su dosadnji podaci isuviše osvetlili upravo bengalskom vatrom radne metode P. I. D.

Iako sada sve ukratko rezimiramo što je izneto o P. I. D. ne može se niko oteti uverenju, da je P. I. D. poslužilo interesnom koncernu Siegfried Deutscha i kompanija u Beču i firmi Dekos u Pešti, a da ne govorimo o drugim štetama nacionalno ekonomske prirode, koji su nastali od kupovine stranih poljoprivrednih produkata i o lošoj organizaciji službe P. I. D. u tehničkom i finansijskom pogledu.

I ovom prilikom se mora podvući pa je P. I. D. bilo rezultat napora naše države i nacije sa ciljem da u međunarodnoj teškoj borbi usled pada cena agrikulturnih proizvoda učini sve što država kao celina može da stvori u korist nezaštićenog i neorganizovanog proizvođača.

To su bile najviše intencije, koje su rukovodile odgovorno činioce pri ovom pohvalnom radu.

Što ovi ciljevi nisu ostvareni, nije kriva država, iako danas upravo oni, koji na to imaju najmanje prava, državu krive i ruše joj javno ugled u njenoj teškoj situaciji, kako se to vidi iz već citiranog članka P. I. D. u „Politici“ od 15 o. m.

Zato bi trebalo povodom svega u interesu vere u ugled države i u ineteresu utvrđenja čistoće poslovanja u svim radnim metodama P. I. D. odrediti skupštinsku anketu nad radom celokupnog poslovanja P. I. D. od njegovog osnutka do danas, da bi ovim načinom mogli steći jasnu sliku o životnoj sposobnosti i upotrebljivosti P. I. D. kao opšte korisnog instrumenta u izvođenju pomoći države proizvođaču. Na ovu anketu nas upućuje i to, što dalji rad P. I. D. predviđa i Zakonski predlog, koji danas leži pred Narodnom skupštinom i što će P. I. D. imati i pod vlašću novoga zakona, ukoliko ga Narodna skupština primi, da vrši istu ulogu kao do sada. Bio bi greh, da mi kraj iznetih fakata dopustimo da se primenama novoga zakona o prometu pšenice u zemlji produži ovaj i ovakav rad P. I. D. u budućnosti.

Gospodo narodni poslanici, prelazeći na rasmatranje samoga Predloga zakona, koji je pred nama, moram

pre svega da istaknem bitne nedostatke dosadašnjih zakona iz oblasti ove materije.

Neosporno je, da P. I. D. nije imalo dovoljno novčanih sretstava (ma da je ono zato samo krivo, jer je državu uveravalo, da će sa predloženim novcem od 160 miliona dinara izaći na kraj), zbog čega seljak nije mogao naplatiti svoje žito. U kapitalističkom gospodarskom poretku, gde je novac neophodno sretstvo za razmenu dobara, seljak je onamo mogao da uputi svoja nastojanja, gde je imao izgleda da će za svoju pšenicu dobiti koliko-toliko novaca. I zbog toga, možemo bez ustezanja kazati, seljak nije mogao da ostvari zakonom zagaranтовane cene, mogao se u 90% slučajeva zadovoljiti sa cenom od 120—130 Din po mtc, a i nižom. Čak i u zvaničnom prometu u sastavu P. I. D. postojala je niža od zakonom utvrđene cene, jer su kupci odbijali na ime kamate i raznih drugih titula pomenutu diferenciju, ako je proizvođač hteo da mu se roba isplati odmah u gotovom.

Kada smo dakle svesni o stvarnom stanju stvari koje pokazuje sniženje cena na štetu proizvođača pod dosadašnjim zaštitnim žitnim režimom, treba da se pitamo: da li da ovo štetno stanje produžimo. I dalje održavanje otkupnih cena za izvozne viškove povuklo bi za sobom stvaranje efekcione cene u slobodnom unutrašnjem prometu koja se plaća za isplatu u gotovom. Smatram zato, da je prvi postulat normaliziranja: utvrđenje slobodnog prometa pšenicom i brašnom bez ma kakvih otkupnih cena od strane vlasti, radi čega mogu u tom pogledu da primim gledište manjine Odbora za pretres predloženog zakona. Ako to znači potpuno napuštanje staranja države u korist nezaštićenoga proizvođača, onda razumem što u ovom zakonskom nacrtu nema ni pomena o izgradnji mreže silosa, o merama za intervenciju — preko povlaštene ustanove — oko što boljšega uračunavanja naših izvoznih poljoprivrednih proizvoda na stranim pijacama i u boljšem formiranju cena u zemlji u korist proizvođača. Ali koliko se o zaštiti proizvođača može govoriti na osnovu predloga većine odbora, ta zaštita je odista vrlo problematična, šta inače ona ne postoji našto to pokazuje postojanje i rad jednog niza kartela u našoj zemlji, koji uz državni blagoslov zaraduju superprofite.

Primam predloženu cenu od 160.— dinara po mtc u interesu održanja vere u obavezna javna obećanja države.

Gospodo narodni poslanici, 27 juna prošle godine objavila je Kraljevska vlada prilikom uvađanja žitnog režima, da će se starati oko nesmetanog funkcionisanja svih privrednih grana u zemlji.

Likvidacijom ovoga žitnoga režima, kao i za cenu celoga žitnog režima, nametalo se i nameću se suviše veliki tereti mlinskoj industriji, koja u krajnjoj konsekvenciji prebacuje taj teret, ukoliko može, i opet na socijalno najslabšega potrošača, što samo potvrđuje, što sam već napomenuo, da pored sve brige i zaštite države nezaštićeni proizvođač i slabi potrošač ostaju vazda objektom eksploatacije.

Ovako neorgansko rešenje problema pšenice dovest će ispravne ljude i preduzeća do toga da će takva preduzeća morati obustaviti rad, dok ostali će silom prilika naći kanale kroz koje će se prošvercovati a da se predviđeni finansijski efekat neće postići, usled čega će se ponovno izdići pitanje likvidacije žitnoga režima, koga treba sada konačno rešiti.

Kada se već država odlučila na pomoć proizvođaču, tu pomoć ima da pruži država kao predstavnik

celine i kulturne zajednice socijalno slabijemu i nezaštićenome. A ne pojedini društveni redovi, koji po zakonu prebacivanja tereta, odbacuju sve na druge. Država mora iz svojih sretstava da pokrije taj gubitak u vidu pomoći, a ne da tu svoju funkciju prebaci na jednu privrednu granu.

Kolika pometenost tu vlada kod nas, dokazuje fakat, da mi idemo tako daleko, da oslobodavamo trošarine alkohol, koji ubija čoveka a uvađamo najnepravdniju i najantisocijalniju trošarinu u vidu mlinskog paušala na hleb koji treba svako ljudsko biće za uzdržavanje života. Alkohol bez trošarine, hleb sa trošarinom i nedavno ustrojeno Ministarstvo za fizičko vaspitanje naroda nikako se ne slaže niti se mogu dopunjavati.

Po svemu izloženom smatram u ovom momentu za najvažnije da predložim:

1 Da se otvori skupštinska anketa nad celokupnim radom P. I. D. od njegovog osnivanja do danas, a krivci za protivzakoniti i štetni rad u P. I. D. izvedu pred sud sa materijalnim, krivičnim i disciplinskim sankcijama.

2 Da se likvidiraju najdčeniše do 1 juna 1932 godine i isplate u gotovom po hronološkom redu isporuke, potraživanja za liferovanu pšenicu.

3 Da se preuzme prijavljena i faktično egzistentno žito do stupanja na snagu ovoga Zakona, po ceni od 160.— Din po 100 kg.

Izjavljujem da ću glasati u načelu za predlog manjinskog odbora jer je najbliži ovde izloženim načelima pridržavajući si pravo da u pojedinostima iznesem pobliše moje gledište.

Predsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ima reč G. Ministar poljoprivrede.

Ministar poljoprivrede Juraj Demetrović: Gospodo narodni poslanici, najjednostavnije i ako hoćete najidealnije stanovište jeste da se država ne meša u privredne odnose. I starija teorija i klasična teorija liberalizme bila je ta: laesser faire, laesser passer, pustite stvari neka se razvijaju kako hoće.

Sve se propuštalo slobodnoj igri ekonomskih snaga, konkurencijom imali su se svi privredni odnosi da regulisavaju u pogledu formiranja cena. Gospodo, to je stanovište, kako rekoh, najjednostavnije i sa gledišta državne uprave, razume se, najidealnije. Ali današnje prilike nisu takve. Nijedna država više ne vodi takvu politiku, nego sve više ili manje zahvaćaju u privredne odnose i staraju se da zaštite onoga koji je potreban zaštite. Gospodo, mi nekoliko godina vidimo da pojedini problemi, sad jedan, sad drugi, sve većom i većom snagom nameću se državama i one ih rešavaju kako znaju. Mi imamo pred sobom specijalan problem, problem žitni, problem internacionalni, i manje više, svaka država tražila je kako će taj problem što bolje da reši za svoje proizvođače. Državama uvoznicama žita mnogo je olakšano rešavanje toga problema, jer se one ograde carinama, i pomoću carine povise cene svojim proizvođačima. I treba samo danas pogledati kakve su cene u pojedinim državama, i vi ćete videti gospodo, da su sve države vodile politiku rentabiliteta svoje domaće proizvodnje i to zbog toga, da održe kupovnu šnagu svoga proizvođača, jer je to interes opšti interes cele države. Mi smo u mnogo težem položaju kao država izvoznica. Cene kod nas formiraju se prema svetskom paritetu. Onih 100,000.000 kgr što moramo da izvezemo kao višak, preko naše domaće potrošnje diktiraju cenu celokupnoj našoj proizvodnji. Ako mi

moramo da izvezemo izvesnu količinu žita u inostranstvo, onda prema tim cenama koje postizavamo u inostranstvu, formira se cena i u domaćoj potrošnji i na domaćoj pijaci. Mi smo, gospodo, poslednjih godina slušali sa svih strana prigovore, kako su u našoj zemlji cene ispod svetskog pariteta. Ja želim da potsetim na veliku diskusiju koja je bila vođena 1929 god. po tome pitanju, na kongresu privrednika, i tvrdilo se, i drugi su dokazivali da nije tako, da su kod nas cene ispod pariteta svetskog. Gospodo, u istini kod nas su cene bile ispod svetskog pariteta. Bile su zbog toga, prvo i prvo, što je naš izvoz bio potpuno neorganizovan, naši domaći trgovci redom su propadali. Ostale su na terenu strane izvozne firme, koje su diktovale cene. Osim toga, gospodo, u vezi sa izlaganjem g. predgovornika, cela žitna trgovina u našim krajevima bila je skoncentrisana u rukama trgovačkih firmi u Beču i Pešti. I to je stanje bilo i pre rata, i Srbija je takođe, predratna Srbija, spadala u sferu tih trgovaca, koji su diktovali cene iz Beča i Pešte. Sad je bila imperativna potreba, da država zahvati i te prilike, da traži puta, načina kako će ovo stanje izmeniti.

Gospodo, ta potreba da se nešto učini dovela je Kraljevsku vladu na tu misao, da je nužno posvetiti daleko veću pažnju organizaciji našeg izvoza. U godin 1930 na moj predlog, kao tadanjeg Ministra trgovine, osnovano je Privilegovano izvozno društvo, da bude instrument za novu politiku, koju je imala naša država da povede.

Ja sam već tada kod osnivanja Izvoznog društva postavio društvu kao zadatak: u prvom redu da osigura svetski paritet našem proizvođaču, da posluži kao jedan instrument za podizanje cena. I celokupna trgovinska politika, kako se od onda razvijala dalje, dokazala je potrebu, da imam organizovanu takvu jednu instituciju, takav jedan institut preko koga ćemo moći da vodimo naš izvoz. Izvozno društvo počelo je da radi 1930 godine, prodavajući pšenicu i kukuruz. Mi smo odmah postigli da je bila obezbeđena cena svetskog pariteta kod nas. Ali pošli smo i korak dalje. Putem državne intervencije preko Izvoznog društva kako bismo te cene podigli, mi smo u toj gospodarskoj kampanji 1930 i 1931 godine imali veću cenu nego što je bila cena svetskog pariteta. Da u tom pogledu ne idem u detalje, dovoljno je da napomenem to, da u izvesnim fazama, kada je bila najveća depresija cena usled holjševičkog, ruskog dempinga, i kada su se svetske cene srozale na 60 dinara, onda je, gospodo, Izvozno društvo plaćalo cenu od 125 dinara, tako, da je za vreme te depresije, naš proizvođač mogao da dobije oko 120 dinara. Prema tome, gospodo, vidi se da su tu bili činjeni napori, vođena je upravo jedna borba za cene toga važnog proizvoda seljačkog, a ja kažem važnog proizvoda zbog toga, jer je cena pšenice merilo vrednosti mnogim drugim seljačkim proizvodima. Gospodo, tada je Izvozno društvo odnosno Ministarstvo trgovine i industrije za intervenciju imalo na dispoziciji svega oko 12.000.000 dinara. Utrošeno je oko 10.000.000 dinara. I s tim sredstvima vodila se ta čitava akcija. I, gospodo, problem je bio sav u plasiranju viškova, plasirati hiljade i hiljade vagona, plasirati ih na način rada trgovca. Izvozno društvo bilo je osnovano, kao jedno trgovačko društvo, na bazi akcionarskoj, ne kao jedno državno nadležstvo. I kad bi gospodo, to Društvo bilo državno nadležstvo, onda znači, imaju da se fiksiraju propisi, ima da se striktno pazi hoće li jednog dana ovaj do-

biti onakvu cenu, a onaj onakvu, i, prosto, prema jednom dekretu, ima da se vodi trgovina. Gospodo, na taj način ne može se taj posao da radi. Ja bih želeo da napomenem ovde, da je problem za Izvozno društvo bio taj, da one hiljade i hiljade vagona, koji su se nudili na prodaju, preuzme i da traži kupca, i u prvom redu da tu robu plasira tamo, gde može da nađe najpovoljnijeg kupca, a najpovoljniji kupci za naše žito jesu države Srednje Evrope, najpovoljnije, s obzirom na relacije, na transport, na troškove, u prvom redu Austrija i Čehoslovačka. I to objašnjava da su Beč i Bešta imale tu vodeću ulogu u žitarskoj trgovini za balkanske zemlje, jer se je žito iz balkanskih zemalja plasiralo u Srednju Evropu.

Za izvozno društvo postavljalo se pitanje svakoga dana: koliko se imade robe, koliko se robe nudi na pojedinim pijacama, i kuda ćeš tu robu da prodaš? I prema tome je razumljivo, ako gledamo sa trgovačkog gledišta, da se mogao desiti slučaj, ne samo zbog trgovačkih tendencija, koje se u jedan dan menjaju na svetskoj berzi, nego i zbog toga, što je bio važan problem: hoće li se jednoga dana više uzeti robe, pa iako se mora dati roba jevtinije za dinar, samo da se proda. To je jedan trgovački posao, i ja mislim da mi ne možemo ovde voditi trgovačku diskusiju, mi koji po profesiji nismo trgovci, a po gotovu Narodna skupština ne pretstavlja trgovački stalež, koji bi mogao ući u te suptilnosti. Ja se zato zadržavam na onoj ideji, koja je rukovođila Kraljevsku vladu pri donošenju ovoga predloga. Ideja je bila ta: pomoći seljaku proizvođaču, da cene seljačkih proizvoda ne padnu sasvim. Ideja je dalje bila ta: očuvati kupovnu moć seljaku, i da država pomogne samoj sebi, jer seljak ujedno pretstavlja i poreskog subjekta. A ako nema povoljne cene seljačkim proizvodima, onda seljak ne može da plaća nikakve dažbine. Prema tome svi interesi diktovani su, da država ne digne ruku od seljaka, i da ne prepusti stranim trgovcima da zarade i raspolazu kako hoće, nego da država zahvati taj problem, i da traži puta i načina, kako će da pomogne proizvođaču, najmnogobrojnijem delu našega naroda, našem seljaku.

Gospodo, akcije koje je tada proizvodila Kraljevska vlada, išle su u tri smeru. U prvom redu na bazi organizacije izvoza u našoj zemlji vodili su se pregovori sa drugim izvoznim zemljama našeg susedstva, kako bismo mogli da dovedemo do jednog zajedničkog sporazuma, i da prodajemo robu po višoj ceni. Vama je poznato da su se držale konferencije i vodili pregovori, da je u toku bila jedna akcija gde se pomišljalo na jednu zajednicu, gde se pomišljalo na kartelisanje između Jugoslavije, Rumunije i Mađarske, kao prodavaoca kukuruza i pšenice na srednje-evropskim pijacama. Mađarska je imala svoju organizaciju koju smo mi takođe ostvarili. Rumunija nije ostvarila takvu organizaciju, nego je u ovoj kampanji prešla na sistem premija. A vama je vrlo dobro poznato, da te premije ne donose puno koristi proizvođačima, nego u koliko donose, donose samo delimično. I vi ste videli da su cene pale u Rumuniji, da je cena pšenice bila ispod 50 dinara. To je bio rad u jednom pravcu, koji nije dao potpune rezultate. A moram da kažem da je to šteta zbog toga, što međusobna konkurencija ovih država kao i Bugarske takođe deluje u pravcu sniženja cena na pijacama prema kojima gravitira naš izvoz.

Druga aktivnost naše države bila je u vezi i zajednici sa agrarnim zemljama, kako bi se pitanje i problem agrarnih zemalja postavio na široku bazu internacionalnog problema. Pitanje agrarnih država kojima se ranije posvećivalo malo pažnje, blagodareći zajedničkoj akciji agrarnih zemalja u Evropi, to pitanje postalo je jedno od prvoklasne važnosti. Vi se, gospodo, sećate da je u februaru 1930 godine bila internacionalna konferencija, za tako zvano carinsko primirje, i teza je bila ta i sa tim se projektom došlo da se stabiliziraju cene industrijskim proizvodima, da se smanjuju carine industrijske, a naročita povika je bila na to, da se agrarne zemlje ne smeju da se ekonomski podignu i razviju svoju industriju, jer to smeta razvoju industrije u industrijskim zemljama. I tom zgodom došlo je do kontakta poljoprivrednih zemalja, koji je imao za cilj korist cele Evrope, i koji može da deluje i ublažuje privrednu krizu. Istaknuta je ideja preferencijalnih carina na evropskim pijacama. I tu tezu usvojili su danas u većini države, ma da je ta ideja značila prekid i promenu i to ogromnu promenu u trgovinskoj politici jer se je imala da izmeni klauzula najvećeg povlašćenja, na kojoj je zasnovana trgovinska politika. Ta dosadašnja trgovinska politika imala je da pretrpi ogromne izmene u tome pravcu, i da se da izuzetak za evropsku poljoprivrednu proizvodnju. Zašto su to evropske agrarne države tražile, i zašto su tu ideju akceptirale i druge države? Zbog toga, gospodo, što proizvodnja žita u Evropi podmiruje svega 10% celokupne potrebe Evrope, a stanovnici i žitelji Evrope agrarnih zemalja, to su sto na sto kupci evropskih industrijskih zemalja, te prema tome u njihovom je interesu da stanovnici poljoprivrednih zemalja imaju mogućnost da nabavljaju njihovu robu. U tome pogledu agrarne zemlje postigle su izvestan uspeh, i ako još nije sasvim preferencijal do potpunosti izrađen, ali nesumljivo je to, da će pomoću toga, ako se taj sistem konzenkventno provede, da će se pomoću toga znatno popraviti položaj proizvođača u agrarnim zemljama.

Treće nastojanje bilo je u tome, da se nade rešenje konkretnog pitanja unovčavanja žita stvaranjem jednog internacionalnog kartela, jednog kartela, gde bi ušle sve zemlje, koje proizvode pšenicu. I godine 1931, u mesecu maju, održana je konferencija u Londonu, da se to pitanje raspravi. Ali se nije mogao postići sporazum na istoj konferenciji zbog toga, što se Severno Američka Unija rešila bila da pristupi redukciji zasejane površine pšenice, kako ne bi više bila izvoznikom pšenice, kako bi se ograničila da proizvodi koliko iznosi samo njena unutrašnja potrošnja, i da zaštitnim carinama onemogućiti svojim potrošačima da je nabavljaju sa strane.

Jer, gospodo, Severo-Američka Unija za intervenciju u pravcu podizanja cena potrošila je 500 miliona dolara, i onda je smatrala, da je za nju povoljnije, ako pristupi smanjivanju zasejanih površina. Evropske zemlje nisu nikad na toj Konferenciji, kao i ranije, na Konferenciji u Rimu, mogle da prime tu tezu, da se smanjuju zasejane površine u evropskim zemljama, jer naši viškovi nisu tako veliki, a žetve su nestalne, zavise od vremenskih i drugih prilika, i mi ne možemo da reškiramo, da jedne godine budemo uvoznik za žito, nego moramo da održimo proizvodnju žita u razmerima, u kojima je ona dosada postojala, što je to uslov za život, uslov, da naš proizvođač može da dođe do unovčenja svoga proizvoda, što nema druge mogućnosti za

svoju egzistenciju, nego li ako proizvodi žito. Kako gospodo, vidite iz ovoga kratkog pregleda, nastojanja su bila velika, naponi su bili činjeni u svima pravcima i izvesni su rezultati bili postignuti. Ali kad nije došlo do potpunog rešenja ni u jednom ni u drugom ni u trećem pravcu, onda se postavlja pitanje za našu državu: šta će da radi dalje, hoće li da se dezinteresuje na rešavanju toga problema u daljem toku, ili mora da učini onaj korak, koji se tada imperativno nametao. Ako posmatramo situaciju, u kojoj se nalazila Vlada pre početka ovogodišnje kampanje u 1931 god., onda je situacija bila ovakva: Blagodareći intervenciji preko Izvoznog društva, naše su cene žitu bile daleko iznad pariteta. Pre kampanje cene žita su bile kod nas oko 200 dinara, a svetski paritet bio je tada 95 dinara.

Nije se moglo sa sigurnošću računati, ni koji će biti izvozni višak, a nije se ni znalo, kako će se formirati cene u idućoj kampanji. Mi smo znali samo to, da su u prošlogodišnjoj izveznoj kampanji cene pale na 60 dinara, i morali smo računati s tim, da će cene sigurno posle nove žetve pasti. Da li će se one zaustaviti kod 50, 60 ili 70 dinara, to niko sa sigurnošću nije mogao da kaže, ali morali smo računati s tom mogućnošću, da će do toga doći. I mi smo, gospodo, s tim računali. Ja, gospodo, mislim, da se ne bi mogla naći ni jedna Vlada u našoj zemlji, koja bi bila u istoj situaciji, pa bi videla, da su danas cene 200 dinara, a za najkraće vreme, cene pšenice mogu da budu 50 dinara, pa da ništa ne preduzme. Jer, gospodo, tek onda će biti povika na Vladu, i onda će onaj nezadovoljni seljak pitati se: a kako je to? I onda će biti te pojave, da će da iskoriste strani trgovci žitom tu situaciju, i da će kupovati pšenicu po najjeftinijoj ceni, kao što se x puta događalo, a kasnije, kad se cene dignu, onda će seljak da kuka, što mu se nije pomoglo, i kako je sada cena sasvim druga, a on je svoju robu prodao u bescenje.

Gospodo, u Vladi pre nove žetve taj se problem raspravljao vrlo opsežno, svestrano i prvo se pitanje postavilo: koje cene treba osigurati našem proizvođaču. I princip je bio postavljen taj: treba da se teži tome, da seljak dobije onu cenu, koliko ga košta njegov proizvod.

Po svima računima stručnim i internacionalnim o proizvodnim troškovima, uzima se da oni iznose za jednu metričku centu pšenice između 180 i 200 dinara. U pojedinim zemljama, a naročito u Americi ti proizvodni troškovi većinom zavodenjem mašina a specijalno traktora, spali su na polovinu. Tako isto smanjeni su ti troškovi i u Boljševičkoj Rusiji, koja radi sa poljoprivrednim mašinama, i što radi sa neslobodnim narodom, na bazi robijaškog rada. Tu se, gospodo, situacija iz osnova menja. Kako će naš zemljoradnik moći da konkuriše tim zemljama, koje rade sa mašinama, i koje pretvaraju svoja polja u fabrike? Kako će moći dakle, naš zemljoradnik da izdrži tu konkurenciju, ako se država ne bude brinula za našeg proizvođača?! Jer, gospodo, da je žetva i ove godine bila, kao što je bila prošle godine u Rusiji, onda mi ne možemo ni zamisliti, na koji bi tek nivo te cene pale. Ja hoću time da kažem samo to, nemojmo se varati, da ovaj problem žita, kao i problem cena drugih poljoprivrednih proizvoda, još ni danas nije rešen, niti mi možemo da zagledamo, kad će i kako će biti rešen. Kad bi se i mi držali onih starih teorija, da smanjujemo troškove proizvodnje, pa da se i mi upuštamo u

konkurenciju sa ostalim zemljama, mi bi onda trebali da pravimo novu agrarnu reformu, ali u protivnom pravcu, kao što se danas radi u Rusiji, te da oduzmемо zemlju, da je pretvorimo u fabrike, da zavedemo traktore, i druge poljoprivredne mašine, i na taj način i mi da proizvodimo pšenicu za 40 i 50 dinara. Ali tim putem mi ne možemo ići, i nećemo nikad ni da idemo. Zato, gospodo, moramo da tražimo druge puteve i druge načine kako ćemo da osiguramo, i kako da obezbedimo našeg zemljoradnika.

Stoga, je, gospodo, vrlo važno za Vladu bilo, koju cenu treba osigurati našem proizvođaču, i šta sve treba preduzeti da se postigne željeni efekat. Ispitivane su sve mogućnosti. Prva je mogućnost bila, da se daju našim proizvođačima izvešne premije, ali tu smo mogućnost odbacili, jer od njih ne dolazi ona korist u srazmeri sa žrtvama koje se daju. Ispitivana je mogućnost, koja je zavedena u Mađarskoj sa boletama, ali ni to nije uspeo, jer mi smo imali malo bolje cene, nego u Mađarskoj, dok je ranije Mađarska uvek imala sa 10 do 20% veću cenu nego Jugoslavija. Treća mogućnost bila je jednom specijalnom privilegisanim društvu poveriti mu brigu o prodaji pšenice, a to je u stvari isti način koji je bio zavaden u kampanji za 1930-31 godinu. Međutim, bilo je jasno da su onda potrebna mnogo veća sredstva, nego što su bila u prošloj godini. I kad bi imala gospodo, naša državna kasa potrebne sume novaca, kojih tada nije bilo, a koje je bilo teško tada i predvideti, moglo se je pristupiti intervenciji na taj način. Ja ne sumnjam, gospodo, da bi taj način bio najlakši i najbolji, i svakako bi rešenje ovog pitanja bilo izvedeno na najbolji način. Međutim, moralo je da se pristupi jednoj novoj kombinaciji.

Budući, država nema sredstva u državnoj kasi, morala je da traži načina kako će doći do tih sredstava. I tu je bila ideja: treba onaj gubitak na izvozu koji će biti, prevaliti na kolektivitet, treba prevaliti na sve potrošače, i na taj način moći će se taj gubitak na izvozu podmiriti, podneće ga ceo narod, celina, a, gospodo, proizvođač, zemljoradnik imaće povoljniju cenu, imaće veću kupovnu moć, i usled toga će to ići u korist svih drugih, cele privrede, a i same države, jer će država moći doći do naplate svojih fiskalnih tražbina.

Tako je, gospodo, bilo stanje do onoga momenta, izvinite mi što tu stvar moram ovde da spomenem, do onoga momenta kada sam ja 19 juna izašao iz Vlade. Posle toga doneta je definitivna odluka Kraljevske vlade i poznatim Zakonom o žitu od 27 juna 1931 godine fiksirane su cene, koje su potpuno odgovarale tome principu: da se obezbedi zemljoradniku cena njegovog proizvoda pšenice, koja odgovara njegovim proizvodnim troškovima.

Kako se dalje razvijao taj žitni režim, to vam je poznato. I ako nisam dovoljno upoznat u detaljima sa daljim tokom stvari, ja mogu da kažem samo to: da se koncepcija pokazala ispravnom. Po tome da su mlinovali plaćali one takse, koje su bile predviđene, danas ne bi država, odnosno Privilegovano izvozno društvo bili dužni ni jedne pare nikome, jer ona taksa koja je bila izračunata na bazi domaćeg konzuma mogla je da podmiri sve ono, pa da Društvo ne bude nikome ništa dužno, a to bi značilo sasvim drugu situaciju u našoj privredi. Osetile bi se njihovo delovanje, i nesumnjivo je da ne bi kriza bila toliko teška, specijalno u našim žitarskim krajevima.

Gospodo, pitanje se sada postavilo, šta treba dalje preduzeti. Bilo bi opet najjednostavnije rešenje: dignimo ruke od svega.

Gospodo, ima jedan mentalitet, ja kažem jedan bolestan mentalitet, u našoj zemlji, a to je neverovanje samome sebi. Na primer, mi sumnjamo da možemo nešto valjano da napravimo, a kad i nešto napravimo valjano, onda se svi trudimo da to pokvarimo, jer ne možemo da trpimo da nešto tako može da bude, a unapred postoji uverenje da država što uzme u svoje ruke, da je to rdavo.

Gospodo, danas država zahvaća u sve moguće privredne probleme. I ako država to nije u stanju, i ako mi svi nismo to u stanju, onda, gospodo, ma da ja ne verujem da će to kod nas ikada biti, naš narod ima da propadne. Danas je u svetskoj privredi takvo stanje, da ne može ni jedan trgovac sam da postoji, a kako će naš trgovac da postoji kad se pojavi na drugoj strani jedna čitava organizacija, kada se čitave države pojavljuju organizovane u konkurenciji.

Imate Poljsku, na primer, vrlo naprednu poljoprivrednu zemlju, koja je čitav svoj izvoz organizovala na bazi sindikata pod vodstvom države i ona se pojavljuje na svima pijacama kao država. I Rumunija se pojavljuje kao organizovana država, a tako isto i Mađarska. Sve države se pojavljuju na pijacama kao naši konkurenti, a mi ćemo u borbu da pustimo jednoga našeg siromašnog trgovca i privrednika koji ima neki mali kapitalčić! Nisu danas ni pojedini trgovci dovoljno jaki da se uhvate u koštac sa konkurentima mnogo jače organizovanim, a po gotovo kad uzmemo Bolševičku Rusiju koja vrši celokupnu trgovinu i svuda se sastaje sa nama i pokazuje na svima pijacama.

Gospodo, nije dovoljna ni snaga pojedinih privrednih grana organizovanih samih za sebe, nego se postavlja potreba da se i država angažuje da ona stvori potrebnu podršku sa kojom ćemo tu borbu da izdržimo. I to je onaj krupan problem koji moramo da predemo sa gledišta cena svih naših proizvoda ne samo žita, nego i za stoku i vino i mnoge druge stvari. Ako ne nademo potrebnih načina organizacije da pojačamo mogućnost našega izvoza da učinimo sve što je potrebno da sa većom snagom nastupimo na te pijace, i ako ne postignemo aranžmane, u ugovorima, naročito preferencijalnim, onda teško da ćemo izdržati ovu situaciju koja će biti sve teža i teža. Mi moramo da imamo potrebne kuraži da pogledamo tim činjenicama u oči da vidimo kakva je situacija i da se spremimo na vreme za to, jer inače u tome ekonomskom ratu koji u punom jeku postoji u svetu, nećemo moći da se održimo.

Gospodo, učinjene su izvesne zamerke radu Izvoznoga društva za ono vreme dok sam ja bio Ministar trgovine i industrije, za koje vreme, razume se, nosim odgovornost, jer je Izvozno društvo potpadalo pod resor i potpada pod resor Ministarstva trgovine, Gospodin Dr. Gruber iznosio je stvari koje su meni poznate bile još i onda dok sam ja bio aktivni Ministar. To su u glavnom podaci i materijal koji je dolazio sa raznih strana, dizale se optužbe protiv rada Izvoznog društva, zapravo protiv tadanjeg njegovog generalnog direktora g. Gotliba. Na neke zamerke sam odgovorio načelno time, što sam kazao da je to Društvo imalo da radi trgovački. Ja, gospodo, nisam želeo da stvorim jednu situaciju kao državno nadležstvo sa mesnom, glav-

nom ili šta ti ja znam još kakvom kontrolom. Jer na taj način raditi trgovački, u prvom redu nemoguće je, a u drugom redu — najskuplje. Postavio sam sve na princip trgovački. U Izvozno društvo ušli su naši najugledniji ljudi iz zadrugarstva i trgovci izvoznici i predstavnici države. I, gospodo, da učinim kraj svima tim stvarima, kao da su tu radi o nekim anonimnim ljudima, i o nekakvom anonimnom izvoznikom društvu, za vreme dok sam ja bio Ministar trgovine i industrije — ja ću vam pročitati koji su to ljudi bili članovi. Predsednik Upravnog odbora bio je Vojin Đuričić, direktor Državne hipotekarne banke, čovek svakako poznat u svakom pogledu. On je ušao u Izvozno društvo kao delegat Ministra trgovine i industrije. Potpredsednici su bili g. Dragiša Matejić kao predstavnik društva izvoznika, i Kosta Sandić od strane zadrugara. Stalni poslovni odbor sačinjavali su izvoznik Voja Petković i Milivoje Šićarević a predstavnici zadrugarstva bili su Voja Đorđević i Dr. Vladimir Glazer.

U širem odboru su g.g. izvoznici: Mih. Bajloni Dr. Gedeon Dunderski i Oskar Weiss iz Zagreba. A delegati Ministra trgovine i industrije Budislav Cvijanović i Edo Marković. Od zadrugarstva bio je delegiran Fric Miler, od Agrarije, Dr. Đuro Šurmin i Alfonz Besednjak. Zatim bili su Nikola Belohrk inspektor Ministarstva poljoprivrede, Milojko Trebinjac upravnik rečne plovidbe i Slobodan Đaković načelnik Ministarstva finansija.

U nadzornom odboru bili su: Dr. Milutin Bošković šef kreditnog oteka u Ministarstvu trgovine, Stevan Nastić izvoznik iz Skoplja i Vojislav Gortan, direktor Zadrugne sveze i Dragomir Dragojević inspektor Narodne banke i Dragoslav Majdanac, izvoznik, Starčević. Zatim Joca Budišin, predstavnik Saveza srpskih zemljoradničkih zadruga, Slavko Mesarović izvoznik i Petar Jurišić predstavnik Saveza hrvatskih seljačkih zadruga.

Kao što vidite težnja je bila ta da se u tim zajedničkim poslovima u podjednako meri uvedu i predstavnici zadrugarstva i predstavnici izvozne trgovine i predstavnici Ministarstva.

Ja sam imao puno poverenje u tu gospodu i smatrao sam da su mi oni najbolja garancija da će se poslovi u ovome Društvu pravilno vršiti, a povrh toga Ministar trgovine imao je i svoga komesara u tome Društvu. Kad su došli napadi na rad toga Društva, i kad mi je bio dostavljen izvestan materijal u tome pogledu, ja sam dao da se ispita: po kojim se cenama šta prodalo. Izvozno društvo, odnosno Upravni odbor ovoga društva delegirao je svoje članove, a sem toga kod celokupnog poslovanja Izvoznoga društva uvek je bio po neki dežurni član određen od Upravnog odbora koji je dnevno vršio kontrolu, i Upravni je odbor dobio jedno-glasni zaključak 6 juna 1931 godine, ispitujući sve te prigovore o kojima je danas govorio g. Dr. Gruber, i konstatovao je sledeće: „Spomenute trgovačke firme sa kojima je Društvo radilo, nisu bile sa strane direkcije favorizirane. Istina je, do duše, da su podaci u konkretnim slučajevima izneseni, tačni, to jest da su u ovim slučajevima plaćene cene za pola dinara više, ali smo konstatovali i to, da su ove iste firme u pojedinim slučajevima dobijali manje cene od drugih prodavaca istog dana i pod istim uslovima. Ovo diferenciranje može se različito tumačiti kao potrebna tendencija istoga dana, kao potreba bržeg utovarivanja a nikako kao neko unapred određeno favoriziranje pojedinaca.

U pogledu kupovine iz Rumunije i Bugarske utvrđeno je da je ukupno kupljeno u Rumuniji i Bugarskoj 1420 vagona i da je od toga preko bečkih agencija među kojima se nalazi i firma Sigmund Deutsch izvezeno 630 vagona. I to sa $\frac{1}{4}\%$ provizije 480 a sa $\frac{1}{2}\%$ 150 vagona dakle veći broj vagona sa provizijom $\frac{1}{4}\%$; a preko beogradskih agenata kupljeno je 790 vagona, od kojih sa $\frac{1}{4}\%$ provizije 40 vagona a sa $\frac{1}{2}\%$ 750 vagona. Dakle, vidi se uz povoljnije uslove da se radilo preko bečkih agenata. Iz ove konstatacije se vidi da u svakom pogledu strane pojedine firme nisu bile favorizovane. Iz predanih dokumenata ustanovilo se da ni ovde ne može biti govora o nekom favorizovanju. Navodne firme nisu dobile robu uz jeftinije cene, niti uz povoljnija uslove nego ostale. Na primer, konstatovali smo da je 12 januara 350 kvintala kukuruza dobila firma Siegfried Deutsch u Beču po 70,50 čehoslovačkih kruna, dok je istoga dana Velkonakupna imala cenu od 70 kruna znači da je Siegfried Deutsch platio pola krune više. 20 januara Velkonakupna prodaje po 59 $\frac{1}{2}$ čehoslovačkih kruna, a Siegfried Deutsch po 60 i 60,5. I sad zaključuje Upravni odbor Društva: Iz celoga rada naročito u odnosu ovih prigovora utvrdili smo da su doduše Siegfried Deutsch iz Beča i Dekos iz Budimpešte bili sa Društvom u stalnoj i živoj poslovnoj vezi, ali sa obzirom na specijalne prilike za prodaju jugoslovenske robe, ove su firme pogotovu u početku našeg rada bile od velike koristi za rad Društva, a nikako nisu bile pored svega favorizovane niti u pogledu cena, niti u pogledu prodajnih uslova.

Gospodo, i to da vam kažem, da je sam generalni direktor Gottlieb predložio Društvu da se prekine svaka veza sa tim firmama, sa tim njegovim rođacima, koji su predstavljali njegove trgovačke veze, a za nas, gospodo, naročito u početku bilo je važno da imamo izgrađene trgovačke veze i da ih iskoristimo da bi se mogle hiljade vagona plasirati. I Izvozno društvo je zaključilo da ne primi taj predlog, jer je smatralo da to nije korisno po plasiranje robe, po čitav posao Izvoznog društva i prema tome odbijen je taj predlog.

Gospodo, pošto sam ja izašao iz Vlade, vršeno je nad čitavim radom Izvoznog društva stručno ispitivanje, ispitivali su taj rad činovnici, bio je određen i posabni ministarski odbor, koji je imao da izvidi sve to poslovanje i na osnovu dobijenog materijala ja vidim da se na primer za toga Obersohna kaže na jednome mestu da je taj u izvesno doba, 11 juna 1930 god. dobio manju cenu, nego što je dobio Glavni savez srpskih zemljoradničkih zadruga. Obersohn je dobio 102, dok je Savez dobio 103. Prema tome, gospodo, vidi se da se ni tu nije postupilo na taj način da se favorizuje neka firma iz razloga, recimo, ortaštva u odbitku, da se htelo preko izvesnih firma da radi. Gospodo, to nije bilo ni moguće, jer je Izvozno društvo nastupalo kao kupac svuda na našim pijacama u tom cilju da održi cene na izvesnom nivou kako je bilo dogovoreno, kako se iz Ministarstva trgovine želelo i kako su davane dispozicije. Saopštavale su se cene svima agentima koji su se trudili da naprave posao, da zarade proviziju koja je uobičajena u tome poslu, i prema tome po toj ceni je davana roba. Oni su stavljali ponude, a Izvozno društvo je tu robu liferovalo.

Što se tiče kupovine rumunskog i bugarskog kukuruza, u tom izveštaju stručne komisije kaže se da je razlog bio u tome što se blagovremeno nije moglo pokriti sa domaćim žitaricama u kukuruzu. Gospodo, Izvozno društvo nabavilo je kukuruz u tom vremenu

kad je radilo kao trgovačko društvo, nabavljalo je i rumunski i bugarski kukuruz u tim momentima kad nije imalo domaće. Trgovačko društvo koje ima da radi u inostranstvu mora da vodi računa o tome da zadovolji traženje strane pijace. Ono ne može da kaže: Ja sada izvozim ovaj ili onaj mesec, a onda ću zatvoriti sva svoja vrata, metnuti ruke u džep i čekati da radim kad mi je volja, nego mora da gleda da snabdeva klijentelu robom, i kad se nije mogla dobiti u izvesnim momentima roba na domaćim pijacama, da se liferuje roba uz povoljnu cenu iz tih zemalja u druge zemlje, preko naše Rečne plovidbe, a tu su naše Društvo i naša država imali posredničku dobit. Ja bih želeo da centar za žitarsku trgovinu ne bude Beč i Pešta, nego da centar za Balkansku žitarsku trgovinu bude Beograd, i ja mislim, da je to politika koju bi trebalo voditi. (Aplauz i odobravanje.) A to što je naša roba i dosada išla preko tih centara, to je posledica ranijeg stanja što se izvozna trgovina razvijala izvan naše zemlje, i mi moramo sada da se staramo da tu izvoznju trgovinu imamo u našoj zemlji.

Iste su naravi i primetbe koje kažu koliko je Izvožno društvo izgubilo na tome što je roba bila ušlepovima.

Na žalost, mi nemamo izradene silose i elevatore i šlepovi su morali da posluže da se tu smesti roba i da se čeka dok se ona proda. Jer da Društvo nije moglo da smesti u šlepove robu nastupio bi pad cena, a išlo se na to da se održi cena robi, da se ona u danom momentu proda, i kad seljak navali sa robom da se može da otupi i da navala robe ne prouzrokuje pad cena.

Gospodo, to se odnosi na prigovore ranijem radu Privilegovanog izvoznog društva i ja sam smatrao kao svoju dužnost, kao tadašnji Ministar trgovine da odgovorim na sve te primetbe i konstatujem da je rad Izvoznog društva bio ocenjen ne samo u našoj zemlji nego i u inostranstvu, za vreme kampanje 1930-31 kao vanredno uspešan. Smatra se u inostranstvu da smo mi potrošili za intervenciju 100,000.000 dinara i više, a u stvari mi smo potrošili daleko manju sumu.

Gospodo, još hoću da napomenem jednu stvar, koja mislim da je od osobite važnosti radi našeg specijalnog problema, a to je što mi imamo seljaka zemljoradnika iz t.zv. aktivnih i pasivnih krajeva. Imamo seljaka zemljoradnika proizvođača, i seljaka zemljoradnika potrošača. Gospodo, ja svejedno moram da kažem, da mi moram da vodimo prvenstveno politiku rentabiliteta poljoprivredne proizvodnje. To je jedna aksioma, i mi moramo da radimo u ovome pravcu i da se staramo oko toga i da pomognemo oko rentabiliteta zemljoradnje, obzirom na proizvodnju i proizvođača. A što se tiče pasivnih krajeva, to je problem koji se ne rešava od danas do sutra, a najmanje se rešava time da se obaraju cene ma kome zemljoradničkom proizvodu.

Gospodo, problem naših pasivnih krajeva je pitanje melioracije, koja traži velike kapitale i investicije; problem pasivnih krajeva je kolonizacija u krajevima gde ima zemlje, a to je naročito zadatak agrarne reforme; pa, gospodo, problem pasivnih krajeva je podizanje naše domaće industrije, da negde zaposlimo taj naš svet. Gospodo, ja sam više puta o tome govorio, ali uvek se mora ponoviti da mi imamo stalan godišnji višak radne snage koji moramo negde uposliti, a ako ga ne možemo uposliti kod kuće on emigrira, on traži zaradu po celom svetu. Danas su prilike takve, da on ne može da emigrira. Pojedini delovi naše zemlje,

specijalno Dalmacija, Lika, pa da napomenem i Crnu Goru i Hercegovinu, i mnogi drugi naši krajevi su se dobrim delom ishranjivali od zarade iseljenika u stranim zemljama, u prvom redu u prekomorskim krajevima. Ako uzmemo u obzir to, da je oko 800,000.000 dinara godišnje dolazilo u našu zemlju od iseljenika, onda ćete, gospodo, razumeti težinu krize u tim krajevima, ali ne zbog toga što će cena pšenice biti za neki dinar manja ili veća, nego zbog toga što to izostaje. Industrijska kriza u Americi pogađa nas u našim pasivnim krajevima. Gospodo, mi moramo i u poljoprivredi da učinimo sve moguće da se orijentišemo prema potrebi i potraživanju pijaca i da u pasivnim krajevima forsiramo one kulture koje su moguće i koje su tamo potrebne. Ali, gospodo, sigurno je to, da se taj problem ne da od danas do sutra da reši, i zato je sasvim razumljivo da se i mi svi i Kraljevska vlada, i Narodno predstavništvo, brinemo oko toga kako ćemo i to da pomognemo koliko više možemo iz državnih sretstava. (Odobravanje.) I zato, cela naša privredna politika mora da se vodi u tome pravcu da podiže na svima stranama, da pomaže svuda koliko se više može i da tu politiku vodimo na svima linijama.

Ja mislim da se u ovoj diskusiji mogla da vidi, a izasnog zakonskog predloga vidi se jedna dobra volja svih nas da se pomogne seljaku, dobra volja da se učini što se najviše može, vidi se, da se nalazimo u jednoj fazi borbe za bolje cene, za bolji život. Mi znamo koje su danas teškoće. Znamo sa kojima se teškoćama danas svaki bori, ali baš zato što hoćemo nešto da učinimo, tražimo sretstava kako bismo ukazali pomoć. To je naš zadatak. Taj duh provejava takođe iz ovog zakonskog predloga. Razume se, da tražimo da učinimo što je moguće više. I gospodo, ja se nadam, da će ceo naš narod steći uverenje da se i Kraljevska vlada i Narodna skupština maksimalno trude da pomognu tamo, gde je pomoć potrebna, i da se oni staraju podjednako za svakog našeg zemljoradnika, a da vode računa i o onoj bedi koja postoji, ma gde ona bila. (Burno odobravanje i usklici: Živeo!)

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. Dr. Franjo Gruber radi ličnog objašnjenja.

Dr. Franjo Gruber: Gospodo narodni poslanici, Gospodin Ministar u pobijanju podataka koje sam ja izneo morao je da se složi da su moji podaci u glavnom tačni, tek je pokušao da ublaži težinu tih podataka. Evo, ja ću da navedem nekoliko primeraka. Za dokaz da su bile nejednake cene, a pri istim uslovima, ja sam naveo tri tipična slučaja, i ta tri tipična slučaja odnose se na jednu te istu firmu, sa diferencijom od 2,50 dinara. dok je gospodin Ministar braneći tu firmu, naveo samo jedan slučaj, dakle pretežica slučajeva apsolutno dokazuje da je moje tvrđenje tačno i da sam ja, većinom takvih slučajeva, pokazao opravdanost mog tvrđenja, da su jednog istog dana davane različite cene.

Osim toga ulazi kod ocene toga i to, kolika je količina davana. Ja sam naveo količine od 1500—2000, dok g. Ministar nije kazao o kojoj se količini ovde radi. (*Ministar poljoprivrede Juraj Demetrović:* Ja taj materijal nemam, a nemam ni uvida u poslovanje.)

Drugi slučaj, g. Ministar opravdava zašto su šlepovi toliko dugo ležali natovareni, a imali smo jedan koji je ležao čak 10 meseci, i opravdava time, što mi nemamo smestišta i silosa, a ja pitam: Zar nemamo dovoljno magacina za smeštanje te hrane, i zar nije jeftinije smestiti tu hranu u magacine, nego je držati

u skupim šlepovima i time oduzimati našem i onako oskudnom saobraćaju potrebna podvozna srestva. Ovde se, gospodo, radi o ležarini od 800.000 dinara i ova je suma i suviše velika.

Gospodo narodni poslanici, g. Ministar je, da opravda zašto je kupovana strana roba, naročito kukuruz, rekao da je Društvo u ispunjavanju svojih obaveza, koje se ne mogu uvek predvideti, kao što to često puta biva u trgovačkom svetu, moralo da čini pokrića i sa stranom robom da bi izbeglo veće štete. Ne treba međutim zaboraviti, da trgovci, i baš je to odlika trgovaca, naročito trgovaca sa žitom, koji vode spekulativan rad, imaju uvek dovoljno zaliha pri ruci, naročito kod sklapanja terminskih poslova, gde su vezani na isporuke o roku ugovorenom. Ne mogu da verujem da naša država nema dovoljno kukuruza i ne mogu da verujem da kod nužnog opreza ne bi mogle da se nađu dovoljne količine kukuruza u zemlji za ispunjenje ovih ugovornih obaveza. Naročito je ovakav postupak za osudu kad se zna, da se kupovina kukuruza svršila sa deficitom od 3.000.000 dinara i da se danas pokušava da se taj teret prebaci na račun trgovine pšenicom.

Moja celokupna kritika išla je zatim, da se svede rad Privilegovanog izvoznog društva na to, da bude što bolji i što korisniji i da metode rada toga Društva dovedu onim visokim ciljevima koje su tome Društvu date.

Sa potrebom Privilegovanog izvoznog društva u načelu ja se potpuno slažem i kad ga ne bi bilo, ja bih preporučio njegovo osnivanje. Niko pametan danas ne može u ovoj svetskoj borbi da zamisli da se može opstati bez jednog potrebnog i nužnog instrumenta, zato je Privilegovanog izvoznog društva u načelu od vrlo velike koristi, ali njegov rad može da bude i takav da to veliko načelo i svrhu upropasti. To je bio povod moje kritike i zato sam ja bio za anketu, koja ima cilj da unese čistoću u poslovanje onih društava koje finansiraju narod i država.

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. Ministar trgovine i industrije.

Ministar trgovine i industrije Dr. Albert Kramer: Gospodo narodni poslanici, ja vas molim, da izvolite čuti pri zaključku ove debate još nekoliko reči i objašnjenje težnje ovoga Zakona.

Mi ovaj Zakon moramo da razvučemo na dva dela. Prvi deo sačinjavaju one načelne odredbe, koje imaju da ostanu definitivno. Pre svega Zakon određuje i proglašuje slobodnom trgovinom žitarica u unutrašnjem prometu. (Pljeskanje i živo odobravanje.)

Danom stupanja na snagu ovoga Zakona, gospodo, svaki će imati pravo da slobodno na pijacama, na žitnim tržištima, prodaje i nabavlja žitarice koje bude hteo, kao i brašno po ceni, po kojoj može da proda ili kupi, razume se u okviru onih ograničenja, koja Zakon tu ostavlja, jer će se pobrinuti za tim, da neće biti izrabljivanja cena pšenice prema potrošačima.

Drugo, Zakon zadržava ustanovu izvesne kontrole.

Privilegovanog društva i u buduće će vršiti eksport naše pšenice, i imaće tu privilegisanu isključivost u odnosima prema drugim državama.

Drugi deo Zakona je likvidacioni deo. Zakon određuje likvidaciju dosadašnjeg žitnog režima na taj način, da do uključno 30 juna 1932 godine, još zadrži funkciju Privilegovanog društva u unutrašnjem prometu ne isključivu funkciju nego naročitu funkciju. Do

toga datuma će Privilegovanog društva kupovati pšenicu za izvoz, po određenoj ceni od 160 dinara. Na taj način Privilegovanog društva na jednoj strani će se odužiti obavezi, koju je država Zakonom od 4 decembra 1931 godine primila na sebe, a na drugoj strani, će vršiti funkciju regulatora cena u smislu održavanja sadašnjeg nivoa cena pšenice u zemlji. Ja moram pri tome dati izjavu, da će Privilegovanog društva vršiti svoju funkciju i kupovati pšenicu za izvoz do 1 jula 1932 godine na taj način da će prvenstveno kupovati pšenicu od proizvođača. (Pljeskanje i burno odobravanje.), bilo posredstvom zadruga, bilo direktno na jedan način, koji će se tek imati da odredi.

Dok ne bude dosadašnji žitni režim potpuno likvidiran, postojaće, dakle, još uvek diferencija između cena koje se postižu na stranim pijacama za našu pšenicu i cena koje će Privilegovanog društva naplaćivati našim proizvođačima. Za pokriće te diferencije ovaj Zakon predviđa tako zvani mliniski paušal. Vi znate, i G. Ministar poljoprivrede je dobro podvukao, da je dosadašnji žitni režim podbacio, da nije dao povoljne rezultate i zbog toga što predviđeni otplatak sa strane mlinova nije mogao da se ostvari. Krivda na tome je u glavnom na komplikovanom sistemu i na sistemu jedne vrlo komplikovane kontrole, koji je otkazao u glavnom svoju službu. Ovaj novi sistem mlinskog paušala je jedan mehanički sistem. On ima da oslobodi i mlinove i čitav naš promet sa pšenicom, odnosno sa brašnom, svake suviše kontrole. On će moći da funkcioniše putem proste evidencije, i sagrađen je na osnovu tehničkog kapaciteta pojedinih mlinova. Zato, gospodo, Zakon predviđa da će Privilegovanog društva kupovati pšenicu za izvoz još do 1 jula po određenoj ceni do 160 dinara, na taj način da će plaćati pšenicu polovicu u gotovom a drugu polovicu u bonovima. Ti bonovi imaće određen rok, oni će biti ispunjeni na ime, u glavnom gledaće se da budu kod proizvođača, i proizvođač će se njime moći služiti za plaćanje svojih poreskih obaveza, a u koliko mu ne bi bili potrebni, on će u određenom roku dobiti isplaćene bonove u punom iznosu sa strane Privilegovanog izvoznog društva.

Pred vama je, gospodo, i predlog manjine koji se, ja odmah moram da kažem, u glavnom podudara sa predlogom odborske većine. On se razlikuje samo u dvema tačkama od toga predloga. On zahteva da likvidira obaveze Privilegovanog društva do 1 jula 1932 godine, dok predlog odborske većine smatra i predviđa kao krajnji rok za likvidaciju svih obaveza 31 decembar. A na drugoj strani on, priznajući da Privilegovanog društva treba da ispuni data obećanja prema proizvođačima koji su robu već prijavili, ostavlja tu brigu G. Ministru trgovine i industrije. Ja mislim va je bolje da sama Narodna skupština konkretno određuje kako treba da se ispunjavaju obaveze Privilegovanog društva, a da ne ostavlja to na slobodnu volju G. Ministru trgovine. Ali te dve stvari su glavna razlika između jednog i drugog predloga.

I ja moram na zaključku da kažem, da je Narodna skupština pokazala visok nivo u shvatanju važnosti toga problema, jer iz njezine sredine nije se javio ni jedan predlog, čak ni jedan glas koji bi hteo, želeo i zahtevao da se ovaj žitni režim čija principijelna važnost je u tome, da održi cenu jednog od najvažnijih artikala naše poljoprivredne proizvodnje, jer svi shvatamo da se taj žitni režim ne može ukinuti preko noći, jer bi na taj način reskirali srozavanje cena našoj pšenici.

Ja vas, gospodo, molim, da primite predlog kako je predložen od strane odborske većine, a izjavljujem da prihvaćam predlog koji je stavio Dr. Rajić da se u § 3 u odredbi glede seljačkih mlinova, koji je po zaključku odborske većine konkretiziran, vrati Ministru trgovine i industrije, i to na taj način što se u istom paragrafu daje Ministru ovlaštenje po kome bi mogao da sam na najbolji način utvrdi značaj, šta je to seljački mlin. Usvajajući taj predlog, ja molim gospodu da glasaju za ovaj Zakon. (Buran aplauz.)

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Pošto je načelna debata o ovom zakonskom predlogu završena, to prelazimo na glasanje u načelu. Glasaoće se poimenično. Gospoda, koja su za ovaj zakonski predlog, glazaoće za, a koja su protiv glazaoće protiv.

Izvolite čuti prozivku.

Sekretar Ante Kovač proziva narodne poslanike da glasaju i oni su glasali ovako:

Avramović Branko — otsutan

Ađić Ante — za

Aksentijević Aleksandar — otsutan

Aleksić Kosta — za

Alilović Šaćir — za

Anđelinović Grgur Budislav D-r — otsutan

Anić Mića D-r — otsutan

Antonijević Dušan — otsutan

Antunović Josip — za

Arandelović Jovan — za

Auer Ljudevit D-r — za

Babamović Jordan — za

Baljić Salih — otsutan

Banjac Ljubomir — otsutan

Barać Branko D-r — za

Barle Janko — za

Batinić Jozo — otsutan

Bačić Stjepan D-r — za

Benko Josip — otsutan

Bešević Dimitrije — otsutan

Bogdanović Iso — za

Božić Milan — za

Borisavljević Strahinja — otsutan

Brušija Radoslav — za

Budišin Stevan — za

Bukvić Aleksandar — otsutan

Bunović Milan — otsutan

Valjavec Stjepan — otsutan

Varda Sever — otsutan

Vasiljević Stevan D-r — otsutan

Veličković Miladin — za

Veljković Veljko — otsutan

Vidaković Vitomir — za

Vidić Ješa D-r — za

Vidović Bogdan D-r — za

Vojinović Jovan V. — otsutan

Vošnjak Bogumil D-r — za

Vujić Dimitrije V. — otsutan

Vukićević Bogić D-r — otsutan

Gavrančić Oton D-r — za

Gavrilović Oto — za

Gajšek Karlo — za

Glavički Božidar — za

Gospodnetić Franjo — za

Grajić Pero — za

Grba Milovan D-r — za

Grbić Emilijan — za

Grđić Vasilj — otsutan

Grubanović Milan — otsutan

Gruber Franjo D-r — otsutan

Davidović Vitomir — otsutan

Danilović Živko — otsutan

Demetović Juraj — za

Dervišić Đulaga — za

Dimitrijević Mita — za

Dimitrijević Hadži-Todor — za

Dobrović Milan S. — za

Dobrovoljac Milan J. — za

Dovozenski Jovan S. — za

Dodić Aleksandar-Taka — za

Došen Mirko D-r — za

Dragović Miloš P. — otsutan

Drljača Branko — otsutan

Drmelj Alojzij — otsutan

Duboković Juraj — za

Đokić Risto — za

Đorđević Vladimir — za

Đurić Mihailo — otsutan

Elegović Ivo D-r — otsutan

Živanović Milan — za

Živančević Mihailo — otsutan

Živković Negosim D-r — za

Živojinović Dušan M. — za

Zaharić Čedomir — za

Zeljковиć Boško — za

Zemljić Jakob — za

Ivandečić-Ivković Mirko D-r — za

Ivanišević Petar — za

Ivančević Dušan — otsutan

Isaković Milivoje Đ. — otsutan

Isaković Mito — za

Janković Velizar D-r — otsutan

Jevremović Dragoljub D-r — za

Jeftić Životije — za

Jeftić Milutin Al. — za

Jeftić Mihailo R. — za

Jeftić Radovan — za

Jelić Milutin — otsutan

Jeličić Boža C. — za

Jeremić Živojin — za

Jeremić Tode D-r — otsutan

Jovan Andrija — otsutan

Jovanović Aleksandar — otsutan

Jovanović Đoka — za

Jovanović Jova — za

Jovičić Dobrosav — za

Kadić Husein — za

Rajmaković Omer — za

Kalamatijević Mihailo R. — za

Kandić Joviša K. — za

Katić Miloš — otsutan

Kaćanski Stevan — otsutan

Kešeljević Nikola D-r — za

Klinc Anton — za

Knežević Lovro — otsutan

Knežević Stjepo D-r — za

Kovač Ante Lj. — za

Kovačević Dragutin-Karlo — otsutan

Kožulj Marko D-r — otsutan

Kojić Dragutin D-r — za

Koman Albin — otsutan

Kostić Dragutin D-r — za

Kostić Milorad J. D-r — za

- Kraljević Dragan D-r — za
 Kramer Albert D-r — za
 Kraft Stevan D-r — za
 Krejči Anton — za
 Krstanović Risto — za
 Krstić Vladimir — otsutan
 Krstić Milutin — za
 Krstić Mihailo V. — otsutan
 Krstić Simo — otsutan
 Kuzmanović Lazar K. — za
 Kujundžić Andrija K. — za
 Kujundžić Bogoljub K. — za
 Kumanudi Kosta D-r — otsutan
 Kuntarić Ante D-r — za
 Kunjašić Joahim — za
 Kurtović Vojko — orsutan
 Kurtović Šukrija — za
 Lazarević Milovan M. — za
 Lazarević Todor D-r — otsutan
 Lazarević Teodosije K. — za
 Lazarević Filip S. D-r — otsutan
 Leušić Đuro D-r — otsutan
 Lisavac Mladen D-r — za
 Lončarević Ivan D-r — otsutan
 Lončar Stanko — za
 Lukić Živan D-r — za
 Makar Dako — otsutan
 Maksimović Božidar — za
 Maksimović Stjepan — za
 Malenčec Vlado D-r — za
 Matinković Vojislav D-r — otsutan
 Ma'jan Đuro — otsutan
 Ma'janac Simo — za
 Markić Franjo — za
 Marković Milenko D-r — za
 Marković Milorad P. — otsutan
 Marković Nikola — za
 Marković Petar K. — za
 Mastrović Ante F. — otsutan
 Matica Pavao — za
 Matić Đoka N. — za
 Maceković Matija — za
 Mašić Marko — za
 Metikoš Milan D-r — za
 Mijić Milan D. — za
 Miletić Vjekoslav D-r — za
 Miletić Vladislav — za
 Milošević Gavio — otsutan
 Milošević Mladen P. — za
 Milutinović Milinko R. — otsutan
 Milutinović Milorad D. — za
 Misirlić Jovan T. — otsutan
 Mitrović Jovan R. — za
 Mihailović Ilija P. — za
 Mahailović Svetislav D-r — za
 Mohorić Ivan — za
 Mjavlje Milan — za
 Mulahić Mustafa A. — za
 Najdorfer Mirko — otsutan
 Nedeljković Uroš P. — za
 Nikić Nikola D-r — za
 Nikić Fedor D-r — za
 Nikodijević Arandel D. — otsutan
 Nikolić Branko D-r — za
 Ninković Tripko — za
 Nuić Petar D-r — otsutan
 Njamcul Ranko D-r — otsutan
 Obradović Aleksa J. — otsutan
 Ostojić Đuro D-r — za
 Pavlič Alojzij — otsutan
 Palaček Ivan D-r — otsutan
 Parabuški Đorđe — za
 Paranos Špiro F. — za
 Pahernik Franjo — otsutan
 Patnogić Ljuba — otsutan
 Parić Matej D-r — otsutan
 Perić Milivoje D. — otsutan
 Perić Ninko D-r — otsutan
 Perko Dragutin V. — za
 Petković Milan — otsutan
 Petovar Lovro — za
 Petričić Živko D-r — otsutan
 Petrović Marko — za
 Pešić Milutin — otsutan
 Pivko Ljudevit D-r — otsutan
 Pištelić Slavko A. D-r — otsutan
 Pogačnik Viktor — za
 Popović Dimitrije On. — otsutan
 Popović Dobrivoje Ger. D-r — za
 Popović Dušan — otsutan
 Popović Jeftimije — za
 Popović Kosta D-r — za
 Popović Milan V. — za
 Popović Milan D-r — otsutan
 Popović Svetislav D-r — za
 Praljak Nedeljko — za
 Preka Nikola — za
 Prekoršek Ivan — za
 Princip Jovo — za
 Prša Šime D-r — za
 Pustoslemšek Rasto — za
 Pucelj Ivan J. — za
 Radivojević Lazar Lj. — za
 Radić Ivan — otsutan
 Radović Savo D-r — za
 Radonjić Milan — za
 Radonjić Miljan — za
 Rajić Toša D-r — za
 Rako Janko D-r — za
 Rape Stane D-r — za
 Reseli Otmar — otsutan
 Rorbaher Julijan D-r — otsutan
 Savić Arandel — za
 Savić Sava V. — otsutan
 Savković Ilija — otsutan
 Santo Gavio D-r — otsutan
 Saračević Radenko — otsutan
 Sekulić Milan D-r — za
 Selić Joca M. — otsutan
 Selmanović Alija — za
 Simić Milorad — za
 Simović Aleksandar M. — za
 Smiljanić Toma D-r — za
 Sokić Miloje M. — za
 Sokolović Nikola — za
 Spasović Vukašin — za
 Spahić Vlado — otžutan
 Spindler Vjekoslav — otsutan
 Spinčić Vjekoslav — otsutan
 Srškić Milan D-r — za
 Stažić Josip — za

Stajković Nikola — odsutan
 Stanić Andra — odsutan
 Stanišić Vladimir Dr. — odsutan
 Stanojević Dragomir M. — za
 Stanojević Milutin — za
 Stevanović Živojin Ar. — za
 Stevanović Milan — za
 Stepanov Milivoj — za
 Stevanović Milan R. — za
 Stefanović Ignjat — za
 Stijić Milan Dr. — za
 Stojadinović Milosav Dr. — za
 Stojković Milan Đ. Dr. — odsutan
 Stošić Stamenko — za
 Strezović Krsta — za
 Subotić Nikola Dr. — odsutan
 Tadić Gligorije Dr. — za
 Teodorović Vojislav — za
 Tolić Ignjat M. Dr. — za
 Tomić Jakob — za
 Tonić Todor R. — za
 Topalović Milan — za
 Toromanović Hasan — odsutan
 Trbić Vasilije — za
 Trbojević Uroš Dr. — za
 Trifunović Ljubiša — za
 Trkulja Stanko — odsutan
 Trpković Stavra K. — za
 Čirić Đorđe — za
 Čirić Stevan — za
 Čuković Milan — odsutan
 Uzunović Nikola — za
 Urek Ivan — odsutan
 Urošević Mirko II. — za
 Urukalo Sergije — za
 Fidančević Toma Dr. — odsutan
 Fizir Viktor — odsutan
 Fotirić Arsa — za
 Hajdinjak Anton — za
 Hanžek Lavoslav Dr. — za
 Hasanbegović Avdo Dr. — predsjedava
 Hodera Svetislav V. — za
 Hribar Nikola — za
 Hristić Bora — odsutan
 Čemović Filip — za
 Cerer Anton — za
 Čipušević Metodije — za
 Čorbić Branko — odsutan
 Čohadžić Hazim — odsutan
 Šarković Tihomir — za
 Šeatović Đuro R. — odsutan
 Šega Ferdo — za
 Šelmić Dragić M. — za
 Šećerov Slavko Dr. — za
 Šibenik Stanko Dr. — za
 Šiljegović Vladimir — odsutan
 Šiltar Stevan — za
 Šnajdar Franjo — za
 Šumenković Ilija Dr. — odsutan
 Šurmin Đuro Dr. — za

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Gospodo, izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je u svemu 209 gospode poslanika i svi su glasali za. (Pljeskanje).

Prelazimo, gospodo, sada na pretres zakonskog predloga u pojedinostima. Glasaće se po uobičajenom načinu, sedenjem i ustajanjem. Gospoda, koja su za

pojedinačne članove, izvoleće sedeti, a gospoda, koja su protiv pojedinačnih članova, izvoleće ustati.

Izvolite čuti gospodina izvestioca.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 1 izveštaja odborskog. (Vidi izveštaj Odbora u prošlom sastanku).

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština pročitani paragraf? (Prima). Objavljujem da je Narodna skupština primila § 1. Izvolite čuti § 2.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 2 izveštaja odborskog.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština pročitani paragraf? (Prima). Objavljujem da je Narodna skupština primila § 2. Izvolite čuti § 3.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 3 izveštaja odborskog.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština pročitani paragraf? (Prima). Objavljujem da je Narodna skupština primila § 3. Izvolite čuti § 4.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 4 izveštaja odborskog.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština? (Prima). Objavljujem da je Narodna skupština primila § 4. Izvolite čuti § 5.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 5 po izveštaju odborskom.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština? (Prima). Objavljujem da je Narodna skupština primila § 5. Izvolite čuti § 6.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 6.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština? (Prima). Objavljujem da je Narodna skupština primila § 6. Izvolite čuti § 7.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 7 izveštaja odborskog.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština § 7? (Prima). Objavljujem da je § 7 primljen. Izvolite čuti § 8.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 8 izveštaja odborskog.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština pročitani paragraf? (Prima). Objavljujem da je primljen pročitani paragraf. Izvolite čuti § 9.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 9 izveštaja odborskog.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština § 9? (Prima). Objavljujem da je pročitani paragraf primljen. Izvolite čuti § 10.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 10 izveštaja odborskog.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština § 10? (Prima). Objavljujem da je pročitani paragraf primljen. Izvolite čuti § 11.

Izvestilac Tripko Ninković čita § 11.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština § 11? (Prima). Objavljujem da je pročitani paragraf primljen. Gospodo, ovaj zakonski predlog primljen je i u pojedinostima. Prelazimo na konačno glasanje zakonskog predloga. Glasaće se za i protiv.

Sekretar Ante Kovač proziva narodne poslanike da glasaju, i oni su glasali ovako:

- Avramović Branko — otsutan
 Adić Ante — za
 Aksentijević Aleksandar — otsutan
 Aleksić Kosta — za
 Alilović Šaćir — za
 Anđelinović Grgur Budislav Dr. — otsutan
 Anić Mića Dr. — otsutan
 Antonijević Dušan — otsutan
 Antunović Josip — za
 Arandelović Jovan — za
 Auer Ljudevit Dr. — za
 Babamović Jordan — za
 Baljić Salih — otsutan
 Banjac Ljubomir — otsutan
 Barać Branko Dr. — za
 Barle Janko — za
 Batinić Jozo — otsutan
 Bačić Stjepan Dr. — za
 Benko Josip — otsutan
 Beširović Dimitrije R. — otsutan
 Bogdanović Iso — za
 Božić Milan — za
 Borisavljević Strahinja — otsutan
 Brušija Radoslav — za
 Budišin Stevan — za
 Bukvić Aleksandar — otsutan
 Bunović Milan — otsutan
 Valjavec Stjepan — otsutan
 Varda Sever — otsutan
 Vasiljević Stevan Dr. — otsutan
 Veličković Miladin — za
 Veljković Veljko — otsutan
 Vidaković Vitomir — za
 Vidić Ješa Dr. — za
 Vidović Bogdan Dr. — za
 Vojinović Jovan V. — otsutan
 Vošnjak Bogumil Dr. — za
 Vujić Dimitrije V. — otsutan
 Vukićević Bogić Dr. — otsutan
 Gavrančić Oton Dr. — za
 Gavrilović Oto — za
 Gajšek Karlo — za
 Glavički Božidar — za
 Gospodnetić Franjo — za
 Grajić Pero — za
 Grba Milovan Dr. — za
 Grbić Emilijan — za
 Grdić Vasilj — otsutan
 Grubanović Milan — otsutan
 Gruber Franjo Dr. — otsutan
 Davidović Vitomir — otsutan
 Danilović Živko — otsutan
 Demetrović Juraj — za
 Dervišić Đulaga — za
 Dimitrijević Mita — za
 Dimitrijević Hadži-Todor — za
 Dobrović Milan S. — za
 Dobrovoljac Milan J. — za
 Dovezenski Jovan S. — za
 Dodić Aleksandar-Taka — za
 Došen Mirko Dr. — za
 Dragović Miloš P. — otsutan
 Drljača Branko — otsutan
 Drmelj Alojzij — otsutan
 Duboković Juraj — za
 Đokić Risto — za
 Đorđević Vladimir — za
 Đurić Mihailo — otsutan
 Elegović Ivo Dr. — otsutan
 Živanović Milan — za
 Živančević Mihailo — otsutan
 Živković Negosim Dr. — za
 Živojinović Dušan M. — za
 Zaharić Čedomir — za
 Zeljković Boško — za
 Zemljić Jakob — za
 Ivandekić-Ivković Mirko Dr. — za
 Ivanišević Petar — za
 Ivančević Dušan — otsutan
 Isaković Milivoje Đ. — otsutan
 Isaković Mito — za
 Janković Velizar Dr. — otsutan
 Jevremović Dragoljub Dr. — za
 Jevtić Životije — za
 Jevtić Milutin Al. — za
 Jevtić Mihailo R. — za
 Jevtić Padovan — za
 Jelić Milutin — otsutan
 Jeličić Boža C. — za
 Jeremić Živojin — za
 Jeremić Tode Dr. — otsutan
 Jovan Andrija — otsutan
 Jovanović Aleksandar — otsutan
 Jovanović Đoka — za
 Jovanović Jova — za
 Jovičić Dobrosav — za
 Kadić Husein — za
 Kajmaković Omer — za
 Kalamatijević Mihailo R. — za
 Kandić Joviša K. — za
 Katić Miloš — otsutan
 Kačanski Stevan — za
 Kešeljević Nikola Dr. — za
 Kline Anton — za
 Knežević Lovro — otsutan
 Knežević Stjepo Dr. — za
 Kovač Ante Lj. — za
 Kovačević Dragutin-Karlo — otsutan
 Kožulj Marko Dr. — otsutan
 Kojić Dragutin Dr. — za
 Koman Albin — otsutan
 Kostić Dragutin Dr. — za
 Kostić Milorad J. Dr. — za
 Kraljević Dragan Dr. — za
 Kramer Albert Dr. — za
 Kraft Stevan Dr. — za
 Krejčić Anton — za
 Krstanović Risto — za
 Krstić Vladimir — otsutan
 Krstić Milutin — za
 Krstić Mihailo V. — otsutan
 Krstić Simo — otsutan
 Kuzmanović Lazar K. — za
 Kujundžić Andrija K. — za
 Kujundžić Bogoljub K. — za
 Kumanudi Kosta Dr. — otsutan
 Kuntarić Ante Dr. — za
 Kunjašić Joahim — otsutan
 Kurtović Vojko — otsutan
 Kurtović Šukrija — za
 Lazarević Milovan M. — za
 Lazarević Todor Dr. — otsutan
 Lazarević Teodosije K. — za
 Lazarević Filip S. Dr. — otsutan

Leušić Đuro Dr. — otsutan
 Lisavac Mladen Dr. — za
 Lončarević Ivan Dr. — otsutan
 Lončar Stanko — za
 Lukić Živan Dr. — za
 Makar Dako — otsutan
 Maksimović Božidar — za
 Maksimović Stjepan — za
 Malančec Vlado Dr. — za
 Marinković Vojislav Dr. — otsutan
 Marjan Đuro — otsutan
 Marjanac Simo — za
 Markić Franjo — otsutan
 Marković Milenko Dr. — za
 Marković Milorad P. — otsutan
 Marković Nikola — za
 Marković Petar K. — za
 Mastrović Ante F. — otsutan
 Matica Pavao — za
 Matić Đoka N. — za
 Maceković Matija — za
 Mašić Marko — za
 Metikoš Milan Dr. — za
 Mijić Milan Đ. — za
 Miletić Vjekoslav Dr. — za
 Miletić Vladislav — za
 Milošević Gavro — otsutan
 Milošević Mladen P. — za
 Milutinović Milinko R. — otsutan
 Milutinović Milorad Đ. — za
 Misirlić Jovan T. — otsutan
 Mitrović Jovan R. — za
 Mihailović Ilija P. — za
 Mihajlović Svetislav Dr. — za
 Mohorić Ivan — za
 Mravlje Milan — za
 Mulalić Mustafa A. — za
 Najdorfer Mirko — otsutan
 Nedeljković Uroš P. — za
 Nikić Nikola Dr. — otsutan
 Nikić Fedor Dr. — za
 Nikodijević Arandel D. — otsutan
 Nikolić Branko Dr. — za
 Ninković Tripko — za
 Nuić Petar Dr. — otsutan
 Njamcul Ranko Dr. — otsutan
 Obradović Aleksa J. — otsutan
 Ostojić Đuro Dr. — za
 Pavlič Alojzij — otsutan
 Paleček Ivan Dr. — otsutan
 Parabuški Đorđe — za
 Paranos Špiro F. — za
 Pahernik Franjo — otsutan
 Patrnogić Ljuba — otsutan
 Perić Matej Dr. — otsutan
 Perić Milivoje Đ. — otsutan
 Perić Ninko Dr. — otsutan
 Perko Dragutin V. — za
 Petković Milan — otsutan
 Petovar Lovro — za
 Petričić Živko Dr. — otsutan
 Petrović Marko — za
 Pešić Milutin — za
 Pivko Ljudevit Dr. — otsutan
 Pištelić Slavko A. Dr. — otsutan
 Pogačnik Viktor — za
 Popović Dimitrije On. — otsutan

Popović Dobrivoje Ger. Dr. — za
 Popović Dušan — otsutan
 Popović Jeftimije — za
 Popović Kosta Dr. — za
 Popović Milan V. — za
 Popović Milan Dr. — otsutan
 Popović Svetislav Dr. — za
 Praljak Nedeljko — za
 Preka Nikola — za
 Prekoršek Ivan — za
 Princip Jovo — za
 Prša Šime Dr. — za
 Pustoslemšek Rasto — za
 Pucelj Ivan J. — za
 Radivojević Lazar Lj. — za
 Radić Ivan — otsutan
 Radović Savo Dr. — za
 Radonjić Milan — za
 Radonić Miljan — za
 Rajić Toša Dr. — za
 Rako Janko Dr. — za
 Rape Stane Dr. — za
 Reseli Otmar — otsutan
 Rorbaher Julijan Dr. — otsutan
 Savić Arandel — za
 Savić Sava V. — otsutan
 Savković Ilija — otsutan
 Santo Gavro Dr. — otsutan
 Saračević Radenko — otsutan
 Sekulić Milan Dr. — za
 Selić Joca M. — otsutan
 Selmanović Alija — za
 Simić Milorad — za
 Simović Aleksandar M. — za
 Smiljanić Toma Dr. — za
 Sokić Miloje M. — za
 Sokolović Nikola — za
 Spasović Vukašin — za
 Spahić Vlado — otsutan
 Spindler Vjekoslav — otsutan
 Spinčić Vjekoslav — otsutan
 Srškić Milan Dr. — za
 Stažić Josip — za
 Stajković Nikola — otsutan
 Stanić Andra — otsutan
 Stanišić Vladimir Dr. — otsutan
 Stanojević Dragomir M. — za
 Stanojević Milutin — za
 Stevanović Živojin Ar. — za
 Stevanović Milan — za
 Stepanov Milivoj — za
 Stepanović Milan R. — za
 Stefanović Ignjat — za
 Stijić Milan Dr. — za
 Stojadinović Milosav Dr. — za
 Stojković Milan Đ. Dr. — za
 Stošić Stamenko — za
 Strezović Krsta — za
 Subotić Nikola Dr. — otsutan
 Tadić Gligorije Dr. — za
 Teodorović Vojislav — za
 Tolić Ignjat M. Dr. — za
 Tomić Jakob — za
 Tonić Todor R. — za
 Topalović Milan — za
 Toromanović Hasan — otsutan
 Trbić Vasilije — za

Trbojević Uroš Dr. — za
 Trifunović Ljubiša — za
 Trkulja Stanko — odsutan
 Trpković Stavra K. — za
 Ćirić Đorđe — za
 Ćirić Stevan — za
 Ćuković Milan — odsutan
 Uzunović Nikola — za
 Urek Ivan — odsutan
 Urošević Mirko II. — za
 Urukalo Sergije — za
 Fidančević Toma Dr. — odsutan
 Fizir Viktor — odsutan
 Fotirić Arsa — za
 Hajdinjak Anton — za
 Hanžek Lavoslav Dr. — za
 Hasanbegović Avdo Dr. — *predsjedava*
 Hođera Svetislav V. — za
 Hribar Nikola — za
 Hristić Bora — odsutan
 Cemović Filip — za
 Cerer Anton — za
 Ćipušević Metodije — za
 Ćorbić Branko — odsutan
 Ćohadžić Hazim — za
 Šarković Tihomir — za
 Šeatović Đuro R. — odsutan

Šega Ferdo — za
 Šelmić Dragić M. — za
 Šećerov Slavko Dr. — za
 Šibenik Stanko Dr. — za
 Šiljegović Vladimir — odsutan
 Šiftar Stevan — za
 Šnajdar Franjo — za
 Šumenković Ilija Dr. — odsutan
 Šurmin Đuro Dr. — za

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Izvolite čuti rezultat glasanja, gospodo. Glasalo je u svemu 197 poslanika, od toga glasalo je 196 za, a jedan *protiv*. Prema tome objavljujem da je ovaj zakonski predlog konačno primljen u Narodnoj skupštini. (Burno pljeskanje).

Na osnovu člana 64 Ustava uputiće se ovaj Predlog zakonski Senatu na dalji rad.

Pošto je sa ovim iscrpljen dnevni red, ja ću, gospodo, sa vašim pristankom ovu sednicu da zaključim.

Za iduću sednicu predlažem sledeći dnevni red: Izbor Odbora za proučavanje zakonskog predloga o zaštiti zemljoradnika i o visini kamata. (Prima se).

Sledeću sednicu zakazujem u ponedeljak u 11 časova.

Današnju sednicu zaključujem.

Sednica je zaključena u 19.20 časova.